

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Klemen Veldin

Učinki zadnje svetovne gospodarske krize na obrambne proračune držav

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Klemen Veldin

doc. dr. Erik Kopač

Učinki zadnje svetovne gospodarske krize na obrambne proračune držav

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Za vso podporo pri študiju in pisanju diplomskega dela bi se rad zahvalil svojim bližnjim in prijateljem, predvsem moji Špeli, ki me je spodbujala in mi pomagala na tej poti. Hvala, ker ste verjeli vame.

Za vse napotke, predloge in komentarje pri pisanju diplomskega dela se zahvaljujem svojemu mentorju doc. dr. Eriku Kopaču.

Biti pripravljen na vojno je najboljše sredstvo, da se ohrani mir.

- Washington

Učinki zadnje svetovne gospodarske krize na obrambne proračune držav

Obramba predstavlja temelj za obstoj in preživetje vsake države. Sredstva, namenjena za obrambo, pa so odvisna od gospodarske moči vsake države. Bolj kot je država gospodarsko močna, več lahko nameni za obrambo. Zadnja svetovna gospodarska kriza je od njenega začetka leta 2008 močno zmanjšala gospodarsko moč večine držav. Veliko zmanjšanje gospodarstva je tako posledično vplivalo tudi na zmanjšanje sredstev za obrambo. Še posebej v mirnodobnem času, ko ni velike nevarnosti oboroženega konflikta, se države hitro odpovejo velikemu deležu, namenjenemu za obrambo in ga namenijo drugemu sektorju, ki je v času krize, sploh skozi oči javnosti, bolj pomemben. Tako lahko vidimo veliko stagnacijo obrambnega proračuna. Glavne spremembe pa se kažejo predvsem v strukturi obrambnih izdatkov, kjer gre velika večina sredstev za plače zaposlenih in relativno malo ostane za vzdrževanje in razvoj. Pomembna postane povezava med nacionalno varnostjo in ekonomijo, saj moramo za zagotovitev varnosti imeti močno gospodarstvo, kar pa v času krize težko zagotavljamo. Slovenijo je kriza močno prizadela in njeni učinki se kažejo še danes. Razmere se počasi obračajo na boljše, vendar bo do povrnitve stanja, kakršno je bilo pred gospodarsko krizo, preteklo še veliko časa.

Ključne besede: obrambni proračuni, svetovna gospodarska kriza, obramba države.

The effects of the last global economic crises on the States defence Budgets

Military Defense is one of the foundations for the existence and survival of each country. The funds allocated for defense, are dependent on the economic strength of each country. More the country is economically strong, more can be devoted to defense. The last global economic crisis, since its beginning in 2008, sharply reduced economic power in most countries. Significant reduction in the economy, effected also on reducing defense spending. Especially in time, where there is no great danger of armed conflict, the country quickly reduce defense spending and spend the savings in another sector that is more important at the time. We can see a lot of stagnation in the defense budget. The main changes are primarily reflected in the structure of defense spending, which involves the vast majority of funds for salaries of employees. This became an important link between national security and the economy, because we have to ensure the security, to have a strong economy, but it is difficult to provide in times of crisis. Economic Cris has hit Slovenia badley, and its effects can still be felt today. The situation is slowly starting to get better, but it will pass many years to recover to the level as it was before the economic crisis.

Keywords: defence budgets, global economic crises, state defence.

KAZALO

1	UVOD	7
2	METODOLOŠKI OKVIR	8
2.1	Raziskovalni cilji	8
2.2	Raziskovalno vprašanje	8
2.3	Relevantnost raziskovanja	9
2.4	Metode dela	9
2.5	Struktura	10
2.6	Temeljni pojmi	10
3	OBRAMBNI IZDATKI IN GOSPODARSTVO	12
3.1	Odnos med nacionalno varnostjo in ekonomijo	14
3.2	Vpliv obrambnih izdatkov na gospodarstvo	15
3.3	Višina obrambnih izdatkov	16
4	VPLIV GOSPODARSKE KRIZE NA OBRAMBNE PRORAČUNE	19
4.1	Vpliv zadnje svetovne gospodarske krize	20
4.2	Spremembe obrambnih proračunov	22
4.3	Struktura obrambnih proračunov	27
5	FINANČNO STANJE NA OBRAMBNEM PODROČJU	28
5.1	Prihodnost financiranja obrambnega področja v Republiki Sloveniji	31
6	ZAKLJUČEK	35
6.1	Sklep in odgovor na raziskovalno vprašanje	36
7	LITERATURA	38

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Svetovna rast BDP-ja.....	22
Graf 4.1: Svetovni obrambni izdatki.....	23
Graf 4.2: Spremembe obrambnih izdatkov	25
Graf 5.1: Obrambni izdatki Slovenije.....	29

KRATICE

BDP - Bruto domači proizvod

ECB - Evropska centralna banka

IMF - Mednarodni denarni sklad (*ang. International Monetary Fund*)

MORS - Ministrstvo za obrambo RS

NATO - Organizacija severnoatlantske pogodbe (*ang. North Atlantic Treaty Organization*)

OZN - Organizacija združenih narodov

RS - Republika Slovenija

SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute

SV - Slovenska vojska

UMAR - Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

VB - Velika Britanija

ZDA - Združene države Amerike

1 UVOD

Obramba je ena izmed prioritiet vsake države. Glavne sestavine, da države sploh obstajajo, so narod, ozemlje, na katerem živijo, ter suverenost in neodvisnost od drugih, ki jo država mora, če je to potrebno, zaščititi tudi z orožjem. Poleg obrambe je pomembno tudi gospodarstvo vsake države. Bolj kot je država gospodarsko močna, več lahko nameni za obrambo in tako tudi ščiti in širi svoje interese. Obramba in gospodarstvo sta tako tesno povezana med seboj, saj drug drugega podpirata in omogočata nemoten obstoj. Država tako zagotavlja sredstva za obrambo v obrambnem proračunu, le-ta je del državnega proračuna, ki ga vlada nameni za obrambo. Obrambni proračun predstavlja skupek sredstev, ki jih potrdi vlada, in jih nameni ministrstvu za obrambo za izvajanje nalog. Ta sredstva se različno porabljajo od države do države. Obrambni proračun je celota sredstev, namenjenih tako za civilno, kot za vojaško sfero obrambe. Slovenski vojski (v nadaljevanju SV) je iz obrambnega proračuna namenjeno približno 70 % sredstev, ostala sredstva se razdelijo še za civilno obrambo ter za sistem zaščite in reševanja. Obrambni izdatki predstavljajo vse izdatke, izvedene s strani ministrstva za obrambo oz. za obrambne aktivnosti. Vojaški izdatki so tako ožji pojem obrambnih izdatkov, saj zajemajo le sredstva, ki jih porabi vojska.

Povezavo med gospodarstvom in obrambo države lahko najdemo že davno v zgodovini (antika), vendar se bom v diplomskem delu osredotočil predvsem na nekaj let pred in med zadnjo gospodarsko krizo, ki je zajela večino držav sveta. Tako kot v zgodovini, je tudi danes pomembna vez med močnim gospodarstvom in močno obrambo države, če se eden poruši, ima lahko to hude posledice tudi za drugega.

Tako se je zgodilo tudi leta 2008, ko je po začetku svetovne gospodarske krize ves svet začel gospodarsko stagnirati. Kriza se je nadaljevala še nekaj let, v nekaterih državah pa še vedno traja. Potrošnja in povpraševanje sta se zelo zmanjšala, državni dolg pa močno povečal. To je kaj hitro vplivalo tudi na obrambo držav oz. na obrambne proračune. Bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) se je zmanjšal, zaradi številnih varčevanj in racionalizacij se to pozna na obrambnem proračunu. Za obrambo naj bi države Severno-Atlantskega zavezništva (v nadaljevanju NATO) namenjale 2 % svojega BDP-ja, vendar se tej številki večina držav niti malo na približa. Priporočljivih 2 % ali več namenjajo le 3-4 države zveze NATO, ostale pa so bližje 1 % (tudi Slovenija). Odstotek pa se je v času gospodarske krize še zmanjšal. Vendar za primerjavo med državami se ne moremo osredotočiti le na odstotek, ki ga namenijo za

obrambo, saj nam ta pove dokaj malo. V diplomskem delu bom zato primerjal različne obrambne podatke držav. Razložil bom korelacijo med svetovno gospodarsko krizo in spremembami obrambnih proračunov držav ter opisal svetovne trende porabe obrambnih izdatkov.

Kriza je močno prizadela tudi Slovenijo. K nam je prišla z manjšim zamikom, vendar lahko o njenih posledicah govorimo še danes. Zaradi slabega stanja v gospodarstvu so se sredstva, namenjena za obrambo, močno skrčila (v Sloveniji za skoraj 50 % na obrambnem področju), večina preostalega obrambnega proračuna pa se namenja le še za plače vojakov (80 %). Najpogostejša struktura obrambnega proračuna je delitev na plače zaposlenih, nakupe, vzdrževanje, opremo ter razvoj, vendar je pomemben predvsem odstotek; kakšen delež se za kaj namenja. NATO definicija pravi, da bi bilo idealno razmerje med temi 50:30:20, vendar vidimo, da je kriza močno spremenila tudi strukturo porabe, namenjene za obrambo, kar bom natančneje razložil v nadaljevanju na primeru Slovenije. Tako lahko tudi 6 let po začetku krize vidimo posledice, ki jih je ta pustila na obrambnih proračunih držav, najhujše pa je dejstvo, da kriza v nekaterih državah še vedno traja.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Raziskovalni cilji

Svetovna gospodarska kriza je od leta 2008 prisilila večino držav v veliko zmanjšanje obrambnih proračunov. Tako danes države zveze NATO za obrambo namenjajo bližje 1 % BDP, kot tiho dogovorjenima 2 %. Glavne spremembe se kažejo predvsem v strukturi obrambnih izdatkov, kjer gre velika večina sredstev za plače zaposlenih in relativno malo ostane za vzdrževanje in razvoj. Tako bom v diplomskem delu natančneje raziskal spremembe obrambnih proračunov držav od začetka svetovne gospodarske krize do danes. Opisal bom povezavo med gospodarsko krizo v odnosu do zmanjševanja/povečevanja obrambnih izdatkov. Analiziral bom podatke več držav, vendar bo poudarek na Sloveniji, kjer se bom osredotočil na odnos med nacionalno varnostjo in ekonomijo.

2.2 Raziskovalno vprašanje

R1: Kakšen vpliv je imela zadnja svetovna gospodarska kriza na obrambne proračune držav?

R2: Ali bo konec gospodarske krize prinesel ponovno zvišanje obrambnih izdatkov Republike Slovenije ali bodo ti ostali na trenutni nizki ravni?

2.3 Relevantnost raziskovanja

Raziskovanje vpliva gospodarske krize na obrambne izdatke, je pomembno predvsem v luči zmanjševanja sredstev namenjenih za obrambo in s tem povezane spreminjajoče se strukture vojske. Zaradi tega se zmanjšuje vojaška moč, tako da postane država bolj ranljiva ob morebitnih grožnjah nacionalni varnosti. Relevantnost mojega raziskovanja se kaže predvsem v pomembnosti trenutnega položaja SV in celotnega stanja na obrambnem področju v Sloveniji. Zmanjševanje sredstev je začelo vplivati na delovanje vojske, kjer se močno spreminja struktura porabe obrambnih izdatkov. 80 % izdatkov se nameni plačam vojakov, tako da za vzdrževanje in raziskave ostane zelo malo. Če se stanje ne bo kmalu izboljšalo, lahko pričakujemo tudi upad učinkovitosti vojske. To pa se močno dotika tudi obramboslovcev, saj imamo zaradi zmanjšanih sredstev manjše možnosti za zaposlitev, kar je za bodoče diplomante ena izmed najpomembnejših tem.

2.4 Metode dela

V diplomskem delu bom uporabil različne raziskovalne metode dela. Prva je zagotovo zbiranje virov. Pomembni bosta analiza in interpretacija primarnih virov (dokumentov, ustav, zakonov, pravilnikov, poročil in zapisnikov), saj so to temeljni dokumenti države in s tem podlaga za vsa nadaljnja dejanja. Tu bom uporabil predvsem analizo besedil (Obrambne strategije in Srednjeročnega obrambnega programa) z iskanjem poudarkov v dokumentih. Naslednja je analiza in interpretacija sekundarnih virov (knjig, člankov, raziskovalnih poročil), kjer bom uporabil konceptualno analizo, s katero bom ugotovil pomen določenih pojmov, ki mi bodo služili kot rdeča nit v diplomskem delu. S sekundarnimi viri bom poskušal dobiti širino iz del avtorjev, ki so to temo že obravnavali. Ker diplomsko delo obravnava nedavne dogodke, pričakujem, da bom lahko vire uporabil zgolj v teoriji, kasneje pa ne. V analizi bom uporabil primerjalno metodo raziskovanja, s katero bom poiskal podobnosti in razlike preučevane teme. Vmes bom uporabil tudi opisno (deskriptivno) metodo, vendar bo služila zgolj kot opisovanje teoretičnih konceptov in razlaga ključnih pojmov.

2.5 Struktura

Diplomsko delo se bo začelo z uvodom, v katerem bom opisal glavne predpostavke o obrambnih izdatkih in na kratko predstavil trenutne razmere. Sledilo bo poglobljeno poglavje o metodologiji, kjer bom opisal svoj raziskovalni cilj, predstavil bom raziskovalno vprašanje in opisal relevantnost raziskovanja. Nato bom opisal metode dela in uporabo različnih virov. Prvi del diplomskega dela se začne z opisom teorije, s pogledi različnih avtorjev, teorije pridobivanja in spreminjanja obrambnih izdatkov ter vpliv, ki ga imajo obrambni izdatki na gospodarstvo. V drugem delu se bom posvetil analiziranju in raziskovanju spreminjanja obrambnih proračunov, za kar bom vzel 10-letno obdobje. S tem bom najboljše prikazal trend spreminjanja obrambnih izdatkov kot posledico svetovne gospodarske krize. Na kratko bom opisal več držav in jih med seboj primerjal, nato pa se bom osredotočil na Slovenijo. V sklepu bom predstavil rezultate svoje analize in odgovoril na raziskovalno vprašanje, nato pa v zaključku opisal glavne ugotovitve diplomskega dela in njen prispevek.

2.6 Temeljni pojmi

Obrambni proračun

Definicija zveze NATO v obrambnem proračunu upošteva vsa sredstva za redne oborožene sile, vojaško pomoč državam, pokojnine vojakom in izdatke za civilno osebje. Izključujejo pa civilno obrambo in sredstva za veterane (NATO 2014).

Definicija, kot jo poda Stockholm International Peace Research Institute (v nadaljevanju SIPRI) je zelo podobna definicija mednarodnega denarnega sklada (v nadaljevanju IMF) in se rahlo razlikuje od definicije zveze NATO. Pravi, da so obrambni izdatki običajno večji od obrambnih proračunov držav, saj poleg redne vojske in rezerve sem štejejo še paravojaške enote, civilno obrambo in vojaško pomoč (SIPRI 2014).

Definicija Vojaške enciklopedije (v Zorko 2004, 7) opiše obrambni proračun kot predračun prihodkov in odhodkov oboroženih sil za tekoče leto. Obrambni proračun je del državnega proračuna, ki ga na predlog vlade sprejme državni zbor. Sam načrt proračuna oblikuje Ministrstvo za obrambo, na podlagi usmeritev države, notranje politike, mednarodnega položaja, vloge vojske v družbi, programa razvoja in doktrine, oboroževanja in urjenja ter modernizacije. Ta definicija je zaradi svoje starosti (1971), najmanj razdelana in točna.

Obrambni izdatki

Definicija zveze NATO, ki jo za svoje raziskave uporablja tudi baza SIPRI, v obrambne izdatke vključuje izdatke oboroženih sil, tudi za mirovne operacije, delovanje ministrstva za obrambo, paravojaške enote, vojaško pomoč drugim državam, raziskave in razvoj. Definicija vključuje pokojnine in socialne usluge za uslužbenca ter izdatke za civilno osebje. Izključeni pa so stroški civilne obrambe in izdatki za pretekle vojaške aktivnosti, obresti in plačilo veteranom (SIPRI 2014).

Obrambni izdatki po IMF so vsi izdatki obrambnega ali kateregakoli drugega ministrstva, namenjenega za vzdrževanje oboroženih sil. To vključuje opremo, zaloge, infrastrukturo, nabor, urjenje, selitev, prehranjevanje, oblačenje in nastanitev ter zdravstvene in druge storitve. Upošteva tudi paravojaške enote, vojaško pomoč tujim državam in plačilo mednarodnim organizacijam. Ne upošteva pa plač vojakov, sredstev za upokojence in veterane (IMF 2014).

Definicija Organizacije združenih narodov (v nadaljevanju OZN) razdeli obrambne izdatke v tri skupine: 1. operativni stroški (izdatki za osebje: vojaško in civilno osebje in izdatki za delovanje in vzdrževanje: uporaba, popravila, zunanje storitve ter najem), 2. nakupi (oborožitveni sistemi, strelivo ter vozila) in gradnje (objekti za osebje, poveljstvo, zdravstvo, urjenje ter skladišča), 3. raziskave, razvoj, testiranje in ocenjevanje (OZN 2014).

Gospodarska rast (rast BDP)

Gospodarska rast je merjena s stopnjo rasti bruto domačega proizvoda (BDP), izračunanega v cenah izbranega baznega leta. BDP je najpomembnejši agregat nacionalnih računov in merilo celotne ekonomske aktivnosti. Je tržna vrednost vseh končnih proizvodov in storitev, ki jih je ustvarilo gospodarstvo neke države v enem letu. Za izračun se uporabljajo trije pristopi: proizvodni pristop meri BDP kot vsoto dodanih vrednosti rezidenčnih proizvodnih enot v osnovnih cenah in neto davkov na proizvode in storitve; izdatkovni pristop meri BDP kot vsoto izdatkov za končno potrošnjo, bruto investicij ter razlike med izvozom in uvozom proizvodov; dohodkovni pristop meri BDP kot vsoto primarnih dohodkov, razdeljenih rezidenčnim proizvodnim enotam (Statistični urad RS 2014).

Gospodarska rast pomeni povečanje prihodkov države. Ko je stopnja prilagojena učinkom inflacije, govorimo o realni gospodarski rasti. Gospodarsko rast zaznamo z naraščanjem BDP

v obdobju dveh zaporednih četrtletij. BDP je vrednost celotne proizvodnje neke države za blago in storitve, običajno v enem poslovnem letu, po tržnih cenah, razen čistih prihodkov iz tujine (Business Dictionary 2014).

Gospodarska rast pomeni večanje obsega BDP dve četrtletji zaporedoma. BDP je pojem, ki naj bi odražal celotno gospodarsko aktivnost v neki državi. Ocenjujemo ga na različne načine, eden od njih je izdatkovni, ki BDP sestavi iz štirih kosov. Prvi je zasebna potrošnja, ki pomeni izdatke za porabo prebivalstva, drugi investicijska potrošnja, ki pomeni izdatke v gospodarstvu, tretji javna potrošnja in četrti neto izvoz (Poslovni bazar 2008).

Gospodarska kriza

Gospodarska kriza je situacija, v kateri gospodarstvo države doživi nenaden upad zaradi finančne krize. Gospodarstvo, ki se sooča z gospodarsko krizo, bo utrpelo padec BDP-ja, zmanjšanje likvidnosti, naraščanje/padanje cen zaradi inflacije/deflacije. Gospodarska kriza se lahko kaže v obliki recesije ali depresije. Recesija je hujša oblika gospodarske krize in pomeni obdobje splošnega gospodarskega upada, ki je opredeljen kot zmanjševanje BDP-ja države 6 mesecev zapored (dve četrtletji) ali več. Zaznamovan je z visoko stopnjo brezposelnosti, stagnacijo plač in padanjem prodaje (Business Dictionary 2014)

Gospodarska kriza je obdobje padanja gospodarske uspešnosti. Za ta čas je značilno padanje vrednosti institucij, zlasti finančnih, ki padejo zelo hitro in globoko. Proizvodnja se zmanjša in ne dosega ravni povpraševanja (Whatisconomics 2014).

Svetovna gospodarska kriza se nanaša na situacijo, ko več držav hkrati doživi padec gospodarstva, lahko tudi zaradi neznanega razloga ali gospodarskih težav, ki so jih doživeli tako trgi kot potrošniki globalno in se odraža v zmanjšanju povpraševanja v vseh državah, ki jih je kriza zadela (Financial Times, 2014).

3 OBRAMBNI IZDATKI IN GOSPODARSTVO

Obrambni sistem države je sestavljena celota, ki je zelo odvisna od njene gospodarske moči, dosežkov sodobne znanosti in zmogljivosti vojaške industrije. Ocena ogroženosti države vpliva na delež BDP-ja, ki je namenjen za obrambni sistem, tekoče vzdrževanje in stalno

prilagajanje novim izzivom. Obrambni sistemi danes so kompleksni, togi in dragi, zato sredstva za njihovo delovanje vlagajo dolgoročno in postopno (Žabkar 1994, 982).

Sodobne države so pojem vojaških izdatkov večinoma zamenjale za pojem obrambnih izdatkov, ki je širši in ne zajema le operativne vojaške enote držav. Obramba ne zajema več le vojske, ampak poleg oboroženih sil tudi številne druge elemente, kot so civilna obramba, sistem zaščite in reševanja, pomorska in zračna varnost, zbiranje strateških rezerv ter obveščevalne dejavnosti (Grizold 1999, 131).

Kot opišeta Deger in Sen (v Kopač 1999, 11), obrambne izdatke uporabljamo za razlago različnih dimenzij mednarodne varnosti – obrambne, politične in ekonomske. S tem obrambni izdatki kažejo na povezavo med notranjim razvojem države in zunanjepolitičnimi cilji. Obrambni izdatki delujejo kot merilo, ki služi za primerjavo moči držav. Za daljše obdobje nam lahko pokažejo trende držav na obrambnem področju. S spremljanjem in analizo obrambnih izdatkov lahko ugotovimo prioritete in cilje politike. Pogosto so obrambni izdatki uporabljeni kot pokazatelj razdelitve stroškov, saj ekonomski učinki vplivajo na varnost države.

Geoffray Lamba (v Kopač 1999, 6) meni, da je pglavitni namen preučevanja obrambnih izdatkov ustvariti preprosto merilo, ki bi države po obdobjih razvrstili glede na porabljenaa sredstva, ki jih države dajo za obrambo. Pridobljeni podatki ne morejo točno določiti vojaške moči posamične države, ampak služijo kot pomoč, koliko države za obrambo namenijo.

Obrambni izdatki niso uporabni za ocenjevanje varnosti ali vojaške moči, ampak le za ocenjevanje stroškov, ki jih ima določena država. Povezavo med varnostjo in obrambnimi izdatki je tako zgolj posredna in ni točno določljiva. Na gibanje, višino in strukturo obrambnih izdatkov vplivajo številni dejavniki v različnih časovnih obdobjih. Prvo je varnostno okolje, ki zajema vpliv groženj in sodelovanje v zavezništvih. Sledijo legitimnost oblasti, vpliv vojaško-industrijskega kompleksa, vloga oboroženih sil v družbi ter strategija uporabe sil v sklopu notranjepolitičnih dejavnikov. Zadnji je sklop ekonomskih dejavnikov, ki govori o vplivu gospodarske rasti in inflacije na obrambne izdatke (Bizjak 1997).

Vojaški izdatki predstavljajo le en del obrambnih izdatkov. Vojaški izdatki zajemajo kakovostno in količinsko stran celotne vojaške aktivnosti neke družbe. V tem smislu so

vojaški izdatki eden od kazalnikov pripravljenosti države za priprave, vzdrževanje in izpopolnjevanje njene vojaške sile, ki se izraža v denarju (Grizold 1987, 1666).

3.1 Odnos med nacionalno varnostjo in ekonomijo

Odnos med nacionalno varnostjo in ekonomijo se kaže že od antike, ko so v Atenah uvedli poseben davek, namenjen povečanju vojaškega ladjevja. Tako lahko že od takrat govorimo o tem, da obstaja močna vez med bogastvom in vojaško močjo države, ki je obenem tudi najbolj enostavna in neposredna vez med ekonomijo in nacionalno varnostjo (Kopač 2004, 24-26).

V preteklosti se je velikokrat dogajalo plenjenje, ki je bil eden izmed virov financiranja vojske. Tako so vojaki plenjenje razumeli kot vojni plen in njihovo plačilo za opravljeno delo. V obdobju kolonializma se pokaže odnos med varnostjo in ekonomijo, kot ga ponekod poznamo še danes. Države so za zagotovitev moči svoje države iskale vedno nova nahajališča naravnih bogastev, ta so jim omogočila bogato državo, s tem povezano pa tudi močno vojsko. Velika Britanija (v nadaljevanju VB) je v času kolonializma s svojo vojsko nadzorovala skoraj polovico znanega sveta, to vojsko pa je financirala iz virov okupiranih ozemelj. Veliko vojn se je v vsej zgodovini začelo ali končalo prav zaradi ekonomskega vidika. Vojna povzroča ogromne stroške, ki si jih lahko privoščijo samo države z močnim gospodarstvom. Če tega nimajo in njihov vir financiranja leži v zadolževanju, se bo ta slej ko prej porušil, saj država ne bo mogla več nositi bremen zadolževanja, ker so vsi viri namenjeni za vojsko.

Sčasoma je postalo to razmerje med varnostjo in ekonomijo vse bolj kompleksno, tako da ga danes lahko razdelimo na štiri sklope vprašanj: vpliv nacionalne obrambe na gospodarstvo, vpliv ekonomskih sprememb na nacionalno varnost, ekonomska državniška veščina in ekonomska varnost. To so štiri glavna vprašanja, ki so ključna za razumevanja odnosa med nacionalno varnostjo in ekonomijo (Kopač 2004, 24-26).

Pomembno pa je tudi dejstvo, da je ekonomska varnost ključna za dosego nacionalne varnosti. Ta se odraža v tem, da lahko šele z močnim gospodarstvom in neodvisno ekonomijo gradimo na svoji nacionalni varnosti. Stvar pa lahko pogledamo tudi drugače, saj veliko strokovnjakov trdi, da je nacionalna varnost pomembnejša, saj lahko šele v varni državi, brez nemirov in vojn, gradimo na ekonomski blaginji, tako da je varnost predpogoj ekonomije.

3.2 Vpliv obrambnih izdatkov na gospodarstvo

Kljub splošnemu prepričanju o negativnem ekonomskem učinku obrambnih izdatkov strokovnjaki nimajo enotnega mnenja o tem, ali so res negativni ali ne. Obstajajo pa trije temeljni pogledi učinka obrambnih izdatkov na gospodarsko rast (Kopač 2004, 24-26):

- Ni pomembne povezave med obrambnimi izdatki in gospodarsko rastjo (povezanost med obrambnimi izdatki in gospodarsko rastjo je odvisna od okoliščin in situacije ter ne sledi nekim splošnim zakonom, ki bi veljali za vse čase in kraje).
- Obrambni izdatki so breme za celotno gospodarstvo.
- Pozitivna vloga obrambe pri razvoju, še posebej njena vloga pri modernizaciji in ustvarjanju naroda ter varnosti države.

Breme za gospodarstvo

Strokovnjaki, ki zagovarjajo, da so obrambni izdatki breme za gospodarstvo, temeljijo na prerazporeditvi produkcijskih sredstev, ki jih povzročijo obrambni izdatki. Težava se pojavi pri izbiri med proizvodnimi možnostmi topov in masla. Razporeditev temelji na tem, da imajo države omejena sredstva in morajo določiti razmerje med dvema dobrinama. Če eni namenijo več sredstev, bo za toliko prikrajšana druga in obratno. Proračunska sredstva se namesto z investicijami, ki prinašajo rast, razporejajo na obrambno področje, ki prinaša zastoj v rasti in zmanjšujejo mednarodno konkurenčnost civilnega gospodarstva. Obrambni sektor tako gospodarstvu prevzame pomemben del zaloga kapitala in naravnih virov, ki bi se lahko porabile za druge transferje (zdravstvo, sociala, šolstvo). Negativni učinki se pokažejo v inflaciji in proračunskem deficitu, ki ga sproži uvoz večjega dela opreme in orožja. Ta zaustavlja višanje BDP ter spodbujajo uvozno gospodarstvo. Obrambni izdatki negativno vplivajo tudi na varčevanje države (manj za socialo, zato večja zasebna potrošnja in posledično manjše varčevanje). Višanje obrambnih izdatkov ima za posledico višanje davkov ali zadolževanje države. Pri zadolževanju pa se porabljajo proračunska sredstva, ki bi bila drugače namenjena investicijam. To lahko povzroči dodatno povpraševanje obrambnega sektorja, kar lahko vpliva na nepravilno usmerjenost domače proizvodnje (Kopač 2004, 24).

Pozitivno za gospodarstvo

Zagovorniki pozitivnih učinkov obrambnih izdatkov pravijo, da ti ustvarijo dodatno agregatno povpraševanje, povečajo kupno moč in imajo pozitivne zunanje učinke na gospodarstvo ter tako povzročijo rast domačega proizvoda in zaposlenosti. Pozitiven vpliv lahko deluje le v času visoke stopnje brezposelnosti (nepopolne zasedenosti) zaradi neravnovesij v

gospodarstvu. Ima mnogo pozitivnih učinkov na gospodarstvo, saj obrambni sektor preko vojaške industrije in urjenja ustvarja »modernizacijski učinek« človeškega kapitala. Obrambni izdatki zagotavljajo močno in stabilno državo, ki ustvarja dober gospodarski razvoj. Obrambni izdatki zagotovijo tudi zunanjo varnost, ustvarijo mednarodni ugled in s tem pospešijo gospodarski razvoj. Na gospodarsko rast lahko preko obrambnega sektorja pozitivno vpliva tudi neposreden tehnološki razvoj (Kopač 2004, 25).

3.3 Višina obrambnih izdatkov

Višina izdatkov, ki jih države namenijo za obrambo, je odvisna od več dejavnikov, ki jih v grobem razdelimo na varnostno okolje (grožnje nacionalni varnosti in članstvo v mednarodnih obrambnih organizacijah), notranjo politiko države (legitimnost oblasti, vloga oboroženih sil v družbi, razmerje med maslom in topovi, vojaško-industrijski kompleks in prestrukturiranje oboroženih sil) in ekonomske dejavnike (vpliv gospodarske rasti in inflacije na obrambne izdatke). Ti dejavniki so najbolj splošni in veljajo za večino držav (Kopač 1999).

Varnostno okolje

Glavni segmenti varnostnega okolja so grožnje nacionalni varnosti oz. sama ogroženost države, vključenost vojske v oborožene spopade, članstvo v mednarodnih obrambnih zavezništvih, kolonialni interesi in potencialna grožnja državi. Sama grožnja nacionalni varnosti, ali le njihova zaznava s strani družbe, je glavni dejavnik za spremembe obrambnih izdatkov. Bolj kot je grožnja prisotna, večja bo zahteva po zviševanju obrambnih izdatkov (Kopač 1999). Ogrožanje nacionalne varnosti posamezne države sodi med nacionalni interes in kot tak postane glavni cilj države, ki se spreminja vzporedno z zaznavo groženj (Prezelj 2002). Grožnje nacionalni varnosti, ko se država počuti ogroženo, ali pa ji grozi agresija s strani druge države, močno spremeni zaznavo in pomen vojske in obrambnih izdatkov v družbi. V takem primeru države močno okrepijo svoje obrambne izdatke, ne glede na druge dejavnike (ekonomska kriza, notranja politika), saj je njihov primarni cilj preživetje. Čeprav je danes zaradi številnih varnostnih mehanizmov (Varnosti svet ZN) zelo malo verjetno pričakovati odprt vojaški spopad med dvema razvitima državama, to ostaja glavni dejavnik obrambnih izdatkov. V sodobnem svetu se je pojavila drugačna grožnja varnosti - terorizem. Ta asimetrična grožnja varnosti, ki ne spoštuje zakonov in je težko določljiva, je postala prioriteta ogrožanja varnosti. Teroristične grožnje povečujejo obrambne izdatke, saj mora biti vojska pripravljena na vse različno delovanje, ki se močno razlikuje od oboroženih spopadov v preteklosti, ko je nasproti stala država in je bilo bojevanje bolj simetrično (SIPRI 2003).

Sodelovanje v različnih mednarodnih varnostnih organizacijah, kot so NATO, OVSE ali sama Evropska unija (v nadaljevanju EU), pomembno vpliva na višino obrambnih izdatkov. Zveza NATO je organizacija, ki ji države članice namenijo sredstva za njeno delovanje. Zavezništvo je bilo ustanovljeno kot sistem skupnega interesa in zagotavljanja kolektivne obrambe v odgovoru na zunanje grožnje (NATO 2014). Članstvo v takšnih organizacijah ima svoje pluse in minuse. Države se zavežejo, da bodo pomagale drugim državam, tudi če same niso napadene, saj se napad na eno članico obravnava kot napad na vse članice (5. člen NATO pogodbe o kolektivni obrambi). Države v NATO zavezništvu po eni strani za vojsko namenijo več, kot bi sicer, saj jih zaveza spodbuja, da za obrambne izdatke namenijo 2 % BDP-ja, ki ga mogoče pod drugačnimi pogoji ne bi. Strokovnjaki kot sta Olson in Zeckhauser (v Rakovec 2009, 20) pojasnita tudi problem kolektivne dobrine, saj organizacija zagotavlja kolektivno obrambo ne glede na plačilo države. Države EU se tako močno zanašajo na pomoč ZDA, ki s svojim velikim obrambnim proračunom prevladuje v zvezi NATO.

Notranja politika

Segment notranjepolitičnega dejavnika so strateška usmerjenost vojske, vloga oboroženih sil v družbi in javno mnenje o oboroženih silah ter zaupanje oz. legitimnost politike. Strateška usmerjenost vojske pomeni najpomembnejše odločitve o delovanju vojske, ki jih sprejme politični vrh. Pomemben dejavnik je sistem popolnjevanja vojske in razlike med sistemom obveznega služenja vojaškega roka in poklicno vojsko. Mnenja o tem, kateri sistem je boljši, so še vedno deljena, prav tako ni enotnosti, kaj je za državo ceneje. Dejstvo pa je, da je večina razvitih držav prešla na sistem poklicne vojske, z manj pripadniki, vendar so ti toliko bolj usposobljeni. Tako so obvezniški sistem ukinili že v mnogih državah, saj vztrajajo le redke, običajno tiste, ki niso vključene v zavezništva in si tako same zagotavljajo obrambo države (Bizjak 1997). Prestrukturiranje oboroženih sil, kjer večina držav stremi k modernizaciji oboroženih sil, zmanjšanju števila vojakov, boljši opremljenosti in seveda poklicni vojski. Kljub velikim spremembam v razvoju vojaškega orožja in opreme, ki jo vidimo danes, je človek ostal glavni dejavnik v spopadu. Spremembe so se zato zgodile v taktičnih in operativnih postopkih ter načinu delovanja vojske. Razvoj novih vojaških sistemov (brezpilotnih letal, nove pehotne opreme in izboljšanih orožij) ima visoko ceno in zahteva veliko sredstev iz proračuna. Mulhollin (v Rakovec 2009, 23) opiše, da gre dejavnik vojaško-industrijskega kompleksa tako skupaj z ogromnimi obrambnimi stroški, in povezavo med proizvajalci orožja, administracijo in političnim vrhom, ki skupaj zagovarjajo pomembnost teh dejavnikov.

Dobro javno mnenje služi kot podpora vojski in naklonjenost oboroženih sil v družbi. Če družba močno podpira vojsko, ji država za njeno delovanje lažje nameni višja sredstva, kot bi se to zgodilo, če vojska ne bi imela podpore družbe. Vloga oboroženih sil v družbi pa je odvisna od zgodovine naroda in njenih oboroženih sil ter njene vključenosti v oborožene spopade (Jelušič 1997, 50). Če je država velika in močna (kot so Francija, Nemčija, VB ...) ima že dolgo zgodovino vpletenosti v vojaške spopade in so kolonializem, prisvajanje ozemelj in razumevanje vojne normalen del preteklosti in običajno navdih naslednjim generacijam. Velike države so bile vedno usmerjene navzven, v pridobivanje novih ozemelj in novih virov ter zaradi tega bolj agresivno usmerjene. Manjše in šibkejšje države so običajno hotele le ubraniti svoje imetje, zaradi slabega gospodarstva pa niso imele tudi močne vojske. Tako nekatere oborožene sile, ki v zgodovini niso imele velike vloge, ne uživajo podpore družbe (primer Madžarske). Tukaj se pokaže tudi anomalija v Sloveniji, saj kot sem že omenil, če družba močno podpira vojsko, ji je država pripravljena nameniti več sredstev. Po nekaterih raziskavah, ki so bile opravljene v slovenski javnosti, SV uživa zelo visoko podporo javnosti, po nekaterih podatkih je celo na prvem mestu po zaupanju v institucije. Vendar isti anketiranci na vprašanje o sredstvih, namenjenih za vojsko, odgovorijo, da bi bilo potrebno sredstva zmanjšati, saj se ne čutijo ogrožene in bi sredstva raje porabili na drugih področjih (Vuga 2013). Tako se povezanost med zaupanjem v neko institucijo in sredstvi, namenjenimi za njeno delovanje, na tem primeru ne pokaže.

Ekonomsko razmerje, ki ga moramo upoštevati, je razmerje med maslom in topovi. To razmerje pomeni, da imamo na voljo določeno vsoto sredstev, ki jih moramo pametno razporediti glede na nacionalni interes in naše želje ter potrebe. Proračun je omejen, zato so potrebne težke odločitve, koliko se komu nameni. V času gospodarske krize, ko so ljudje v stiski in javnost pritiska na politiko po izboljšanju socialnih razmer, se tako zgodi, da moramo za zvišanje na primer socialne države vzeti drugje, da ustvarimo enako razmerje. Država v času gospodarske krize, kjer ni neposredne vojaške ogroženosti, ampak bolj notranje-socialna začne zmanjševati sredstva obrambi. Sredstva se tako z obrambnih dejavnosti preusmerijo na investicijsko usmerjene dejavnosti, ki pospešujejo rast (Kopač 2004, 24-26). Tako je postala pogosta praksa držav, da se v mirnodobnem stanju, ko ni velike nevarnosti oboroženega konflikta, najprej vzame obrambnemu sektorju, ko na primer rabimo več denarja za zdravstvo ali socialne prispevke. Ta trend se predvsem kaže v Sloveniji v času po začetku svetovne gospodarske krize, ko smo zaradi racionalizacije zmanjšali sredstva, namenjena za obrambo, za skoraj polovico.

Ekonomski dejavnik

Zadnji, vendar za nekatere ključni dejavnik, ki določa višino izdatkov, je ekonomski, kamor štejemo predvsem gospodarsko rast BDP-ja in inflacijo. Teoretično gledano je gospodarska rast ključni dejavnik spreminjanja obrambnih izdatkov. Z rastjo BDP-ja država pridobi več virov in sredstev za zagotavljanje varnosti. Obramba države je dobrina, ki se krepi z njenim gospodarstvom (Hartley in Sandler, 1995). Z močnejšim gospodarstvom lahko zagotovimo boljšo obrambo, saj za financiranje vojske potrebujemo dobro gospodarstvo, to pa je odvisno od gospodarske rasti države. Večja kot je rast, posledično večji so tudi obrambni proračun in sredstva, namenjena za obrambo. Tako je ključno, koliko sredstev ima država, da jih lahko potem naprej razporeja in večji delež je namenjen tudi za obrambo. Castillo (v Rakovec 2009, 26) pravi, da imajo obrambni izdatki pozitivno funkcijo gospodarske rasti, saj se z močjo države poveča obdavčevanje in nadzor nad viri. Tudi inflacija pomembno vpliva na spremembo obrambnih izdatkov, saj ima njeno zvišanje posledice na stroške in kupno moč. Lahko ima pozitiven vpliv saj, obrambni izdatki ohranjajo raven inflacije, lahko pa imajo negativen vpliv, saj države zmanjšajo obrambne izdatke, da bi zmanjšale inflacijo po Griffinu (v Rakovec 2009, 26). Inflacija je koristna v zmernih količinah (predpostavlja se do 2 % na leto po podatkih Evropske centralne banke (v nadaljevanju ECB).

4 VPLIV GOSPODARSKE KRIZE NA OBRAMBNE PRORAČUNE

V tem delu bom analiziral določene dogodke in stanja v državi ter višino obrambnih proračunov. Upam, da mi bo korelacija med obrambnimi proračuni in gospodarskim stanjem določenih držav dala odgovor na moje prvo raziskovalno vprašanje: Kakšen vpliv je imela zadnja svetovna gospodarska kriza na obrambne proračune držav?

Podatke vojaških izdatkov, ki jih bom obravnaval v nadaljevanju, sem pridobil iz spletne baze Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Podatki izhajajo iz definicije zveze NATO, ki zajema vse trenutne finančne izdatke za oborožene sile, vključno z mirovnimi silami, obrambnimi ministri in drugimi vladnimi agencijami, ki se ukvarjajo z obrambnimi nalogami. Vključuje paravojaške sile, če so usposobljene in opremljene za vojaške operacije in vojaški vesoljski program. Ti odhodki vključujejo vojaške in civilne osebe, vključno s plačami in pokojninami vojaškega osebja in socialnih storitev za osebje, delovanje in vzdrževanje opreme, javnih naročil, vojaških raziskav in razvoja ter vojaške pomoči (v vojaških izdatkih države dajalca). Izključeni so izdatki civilne obrambe in stroški za pretekle

vojaške dejavnosti, kot so veteranske ugodnosti, demobilizacija, pretvorba ali uničenje orožja (SIPRI yearbook 2012). Opredelitve obrambnih izdatkov SIPRI ni mogoče natančno uporabiti za vse države, saj bi to zahtevalo veliko bolj podrobne informacije, kot so na voljo, če bi jih države bile pripravljene posredovati, saj bi vsebovale, kaj je vključeno v vojaški proračun in kaj je izvzeto iz njega, vendar vseeno namenjeno za vojsko. Vojaški proračuni lahko zajemajo civilno obrambo, rezervno sestavo in pomožne sile policije ter paravojaške sile, uporabo dvojnih sil, kot so vojaške in civilne policije, vojaške donacije in pomoči, pokojnine za vojaško osebje in prispevki za socialno varnost (SIPRI 2014). Tako podatki niso povsem točni, saj prihaja do nekaterih odstopanj, vendar so zbrani podatki najboljši približek realnemu stanju, kjer lahko vzamemo v zakup manjše napake.

SIPRI baza zagotavlja podatke o obrambnih izdatkih držav od leta 1988 do danes. Podatki so v lokalnih valutah, po trenutnih cenah, običajno so zaradi lažje preglednosti podatkov valute pretvorjene v ameriške dolarje, po aktualnih cenah in z vzeto valutno pretvorbo za tekoče leto. Poleg teh podatkov so še odstotki, ki jih posamezna država namenja za svoj obrambni proračun iz svojega BDP-ja. Podatki so zbrani na odprti bazi, ki jih države, če želijo, prostovoljno posredujejo. Zbrani podatki se nato obdelajo po časovnih poročilih, ki vključujejo zbrane podatke, narejene analize in predloge, ki so dostopni državam, raziskovalcem, medijem in drugim, ki jih to zanima (SIPRI 2014).

V svoji raziskavi bom uporabil vzorec za 10-letno obdobje, saj je to po mojem mnenju najboljši pokazatelj stanja. Glede na to, da že sama kriza traja 6 let, mi krajše obdobje ne bi dalo potrebnega rezultata o tem, kako so se obrambni proračuni spremenili od začetka krize naprej. Raziskoval bom na vzorcu več držav (predvsem svetovnem povprečju in evropskih državah), ki jih ponuja SIPRI. Osredotočil pa se bom predvsem na Slovenijo in pogledal, kako se pri nas spopadamo s krizo v primerjavi z drugimi državami.

4.1 Vpliv zadnje svetovne gospodarske krize

Leta 2008 se je svet soočil z najhujšo krizo po Veliki depresiji leta 1929. Zlom nepremičninskega trga v ZDA konec leta 2007 se je hitro razširil čez ves finančni sektor, do propada ene največjih investicijskih bank Lehman Brothers septembra 2008, ko se je zamajal svetovni finančni sistem in je nastala najhujša kriza zadnjih 80 let (Elliot 2011). Pozimi leta 2008 novoustanovljena skupina najbolj razvitih držav, imenovana G20, poskuša preprečiti, da bi se stanje recesije še poslabšalo. Obrestne mere znižajo skoraj na nič in sprejmejo vrsto

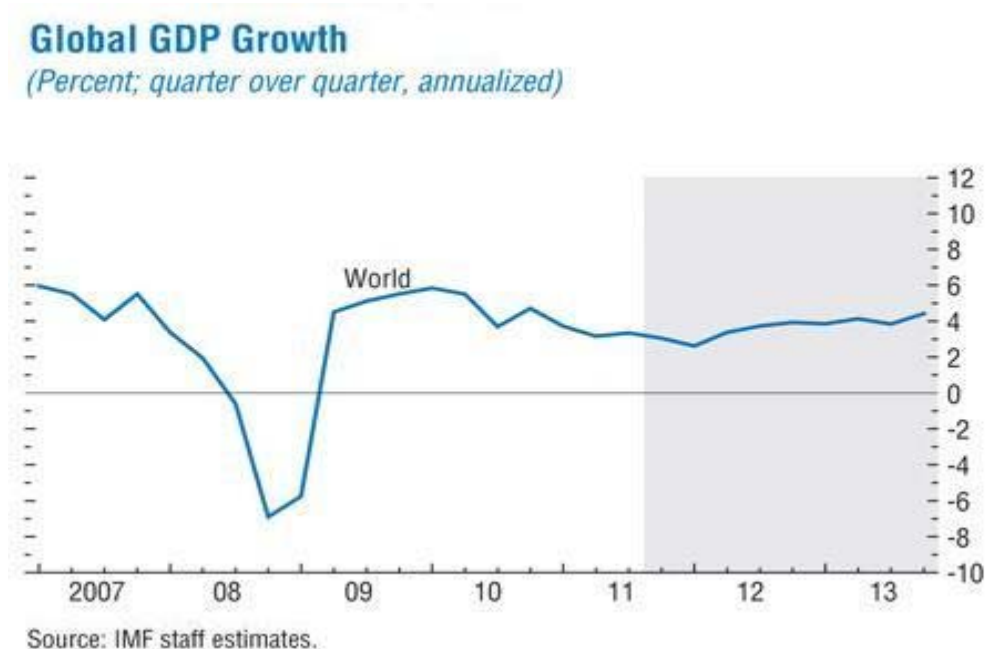
fiskalnih paketov za zagon gospodarstva. Leta 2009 skupina na vrhu v Londonu sprejme paket pomoči IMF v skupni vrednosti 5 bilijonov €, ki bi služili za spodbujanje delovnih mest in rasti, ter reformo bančnega sistema. V času največje gospodarske krize začne razpadati tudi mednarodno sodelovanje, saj posamezne države izvajajo svoje ukrepe. Maja 2010 se države zavejo, da kriza ne bo vplivala le na zasebni sektor, ampak tudi na javni sektor. Reševanje krize je prešlo na sposobnost vlad, da zmanjšajo proračunske primanjkljaje, ki so se močno povečali pred krizo. Od blagostanja visoke svetovne konjunktore in poceni denarja pred krizo se je napihoval kreditni balon (Elliot 2011).

Posledice gospodarske krize je tako čutil skoraj ves svet. Prišlo je do zmanjševanja gospodarske rasti držav, odpuščanja delavcev in ene izmed najvišjih brezposelnosti v zadnjih 10 letih. Vedno večje zadolževanje držav in proračunski primanjkljaj so države reševale z višanjem davkov in nižanjem plač javnemu sektorju. Zaradi krča se je zmanjšalo predvsem zunanje povpraševanje, kar je za izvozno usmerjeno gospodarstvo prava katastrofa. Kriza se je poznala tudi v inflaciji, saj so države, kot so ZDA, začele tiskati kupe novega denarja, kar je imelo za posledico njegovo razvrednotenje in padec vrednosti dolarja. Tako so se ujeli v cikel, iz katerega je težko izstopiti, saj se povečuje razlika med razredi; bogati postajajo še bolj bogati, revni pa vedno bolj revni (Damjan 2010).

BDP je v mnogih razvitih državah še danes nižji kot pred začetkom krize, sploh v državah EU, kjer se je finančna kriza razvila v evropsko krizo (The Economist 2013). Kot odgovor na krizo so celo najbolj razvite in najbogatejše države morale sprejemati vrsto težkih odločitev za reševanje gospodarstva in sanacijo svojih finančnih sistemov. Zaradi odločilne vloge bank v današnjem tržnem sistemu pa je kriza večjih bank pripeljala do položaja, ko so vsi čutili posledice krize. V globaliziranem svetu, kakršnega poznamo danes, se je kriza hitro razširila na ves svet. Kar je veliko ljudi videlo kot začasno neravnovesje v mednarodnem finančnem sistemu, je sčasoma postalo resnična kriza svetovnega kapitalističnega sistema.

Z gospodarsko krizo so se pojavile krize tudi na drugih področjih; doživeli smo prehrambno, energetska in okoljska krizo. Posledice in učinki gospodarske krize pa so vsako državo oz. regijo zadeli drugače, odvisno od vrste dejavnikov, vključno s finančnimi zmožnostmi in demografijo. V arabskem svetu so se negativni učinki pokazali kot pomemben mejnik političnih dogodkov z arabsko pomladjo in drugimi političnimi spremembami od leta 2010 dalje (Britannica 2009).

Graf 4.1: Svetovna rast BDP-ja po četrtletjih v %.

Vir: Mednarodni denarni sklad (IMF 2012).

Na grafu 4.1 so prikazani podatki svetovnega BDP-ja, kot jih ocenjuje IMF, kjer hitro opazimo vpliv gospodarske krize. Padeč svetovnega BDP-ja je bil ogromen; vzeto kot povprečje, je med letoma 2008 in 2009 dno doseglo pri -7 % povprečnega svetovnega BDP-ja. Kot je že zgoraj opisano, je kriza različne države oz. regije prizadela drugače. Po doseženem dnu lahko opazimo hitro zvišanje na podobno raven, ki smo ji bila priča pred krizo. Vendar ali to zares drži? S ponovno rastjo BDP-ja, bi se moralo stanje popravljati, vendar še leta 2014 čutimo posledice te krize. Če pogledamo na obrambno področje, večina najbolj razvitih in najbogatejših Zahodnih držav letos zmanjšuje svoje izdatke za obrambo, kar bom natančneje opisal v nadaljevanju. Nasproten trend pa se kaže v državah v razvoju, ki jih je kriza manj prizadela, zato smo priča nekaterim ogromnim povečanjem obrambnih izdatkov s strani držav na Vzhodu.

4.2 Spremembe obrambnih proračunov

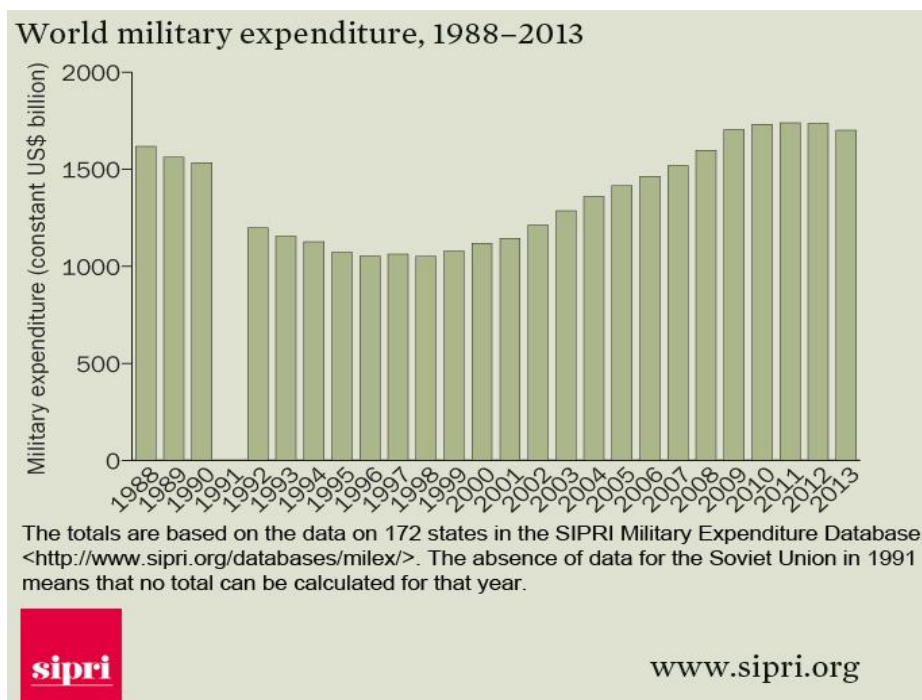
Izdatki namenjeni za vojsko so po podatkih baze SIPRI rastli neprestano od leta 1998. Vse od konca hladne vojne so vojaški izdatki padali in dno dosegli med leti 1996 in 1998, ko so bili svetovni izdatki približno 1080 milijard \$. Zanimivo je dejstvo, da je v času po hladni vojni prišlo do vrste manjših in večjih oboroženih konfliktov, predvsem zaradi razpada večnacionalnih držav (Sovjetske zveze in Jugoslavije) ter z njimi povezanimi odcepitvami

držav. Čeprav je bilo to obdobje prežeto z oboroženimi konflikti, so se obrambni izdatki zmanjševali, saj po večini niso bile vključene velesile. Ponovno rast lahko zasledimo leta 1999, ki je trajala vse do začetka svetovne gospodarske krize (SIPRI database 2013).

Večjo rast lahko opazimo po letu 2000, predvsem zaradi napada na ZDA 11. septembra 2001 in s tem dogodkom povezani kasnejši vojni proti terorizmu. Zaradi vojne v Iraku in Afganistanu so še posebej zahodne države močno povečevale svoje obrambne izdatke. Samo ZDA so od leta 2000 do 2009 povečale svoje obrambne izdatke za 76 %, zaradi vojne na Bližnjem vzhodu. Od 2001 do 2006 so samo za vojno proti terorizmu porabili 432 milijard \$, kar je skoraj četrtina letnega svetovnega povprečja namenjenega za vojsko (SIPRI 2010).

V 12-letnem obdobje neprestane rasti obrambnih izdatkov od 1999 do 2011 so države močno povečevale svoje obrambne proračune in vrh dosegle leta 2011 s 1738 milijardami \$. Kot je razvidno, se začetek padca ni začel z letom gospodarske krize, ampak je prišel z nekajletnim zamikom. To pripisujemo obrambnim dolgoročnim načrtom, ki jih ni možno spremeniti v tako kratkem času. Vendar lahko zaradi tega pričakujemo, da bodo obrambni izdatki ostali na nižji ravni tudi nekaj let po koncu krize (SIPRI 2013).

Graf 4.1: Svetovni obrambni izdatki po letih v milijardah \$.

Vir: SIPRI Fact Sheet. Trend in World military Expenditure, 2013 (2014, 1).

Svet

Leta 2012 se začne zmanjševanje obrambnih proračunov pri večini držav, sploh v zahodnem svetu, kjer je gospodarska kriza naredila največ škode. Ker kriza ni prizadela vsega sveta enakomerno, nekatere države niti niso čutile vpliva krize, so se svetovni izdatki to leto zmanjšali za le 0,4 %. To pa je vseeno predstavljalo 2,5 % svetovnega BDP-ja, kar znese približno 249 \$ na vsakega prebivalca Zemlje. Kar 61 držav (predvsem z vzhoda) je svoje obrambne izdatke še povečalo, medtem ko je 62 držav na zahodu izdatke zmanjšalo. Prvih 15 držav na lestvici največjih porabnic ima skupaj kar 82 % svetovnih obrambnih izdatkov (Kopač 2013).

Svetovna gospodarska kriza se je odražala v zmanjševanju sredstev na vseh resorjih v državi, vendar prva leta krize niso prizadela obrambnega sektorja, saj so izdatki za vojsko rasli vse do leta 2012. Šele 4 leta po začetku krize se pokažejo znaki svetovnega zmanjševanja obrambnih izdatkov, ko ta pade za 0,4 %. Pred nastopom krize so države uživale v visoki gospodarski rasti ali v lahkem zadolževanju, saj niso vedele, kam jih bo to pripeljalo. V letih pred krizo so se obrambni izdatki močno povečevali zaradi vrste različnih dejavnikov: zunanje politike, resnične ali zaznane grožnje, oboroženih spopadov, mirovnih operacij in razpoložljivosti gospodarskih virov. Visoka ekonomska rast se nanaša predvsem na azijske države (Kitajska in Indija), ki sta v zadnjih letih doživeli ekonomski razcvet; tako je Kitajska leta 2008 postala druga največja porabnica obrambnih izdatkov na svetu (Shah 2013, 2. pogl.).

Zaradi srednjeročnih in dolgoročnih obrambnih načrtov veliko držav v prvih letih krize sploh ni zmanjšalo obrambnih izdatkov. Tako so ZDA leta 2009 povečale svoje obrambne izdatke navkljub nastopu gospodarske krize. ZDA pa sploh niso bile edine, saj je to storilo kar 65 % vseh držav, za katere ima SIPRI dostop do podatkov. Zakaj se takoj po nastopu krize ni začelo zmanjševanje svetovnih obrambnih izdatkov? 1. Veliko držav v Aziji, kot sta Kitajska in Indija, sploh ni čutilo krize in so v tem obdobju uživale gospodarsko rast. 2. Razvite države so poskušale umetno ustvarjati potrošnjo, da ne bi čutili posledic krize. 3. Geopolitične strategije in zunanji interesi močnih držav so ostali nedotaknjeni, saj niso hoteli izgubiti občutka vojaške moči v tujini; to še posebej velja za ZDA, ki so hotele ohraniti položaj velesile tudi po začetku krize (Shah 2013, 4. pogl.).

V nasprotju z velikimi in močnimi državami, ki so lahko obvladovale zgoraj naštetе dejavnike, pa je ogromno majhnih in srednje močnih držav, ki temu niso bile kos. Te države

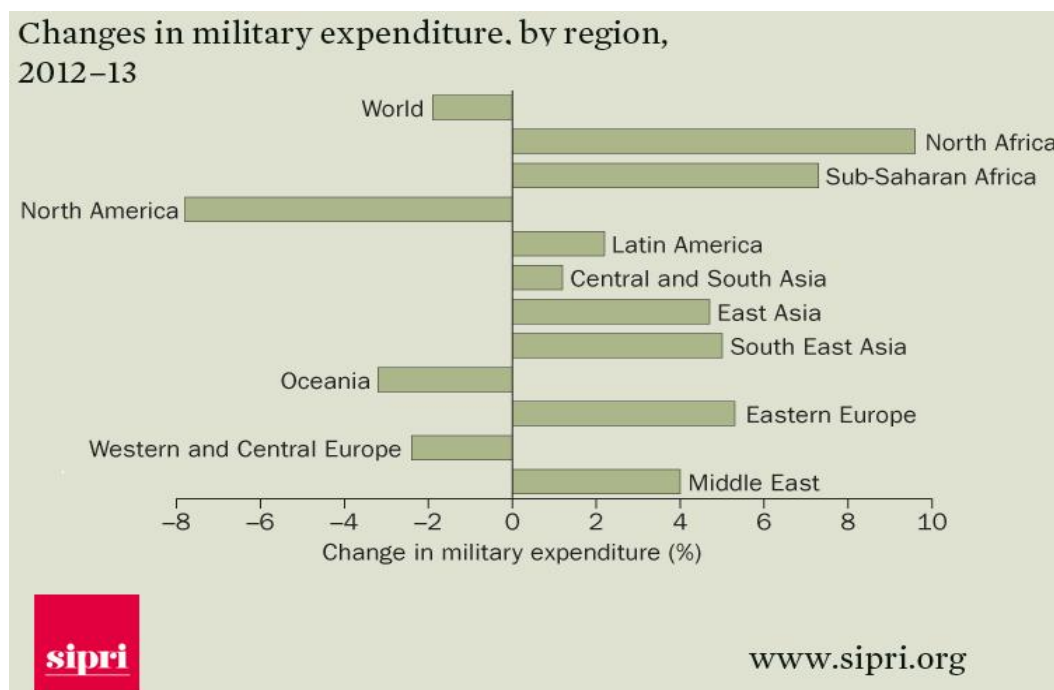

niso imele toliko moči in še posebej sredstev, da bi lahko vzdrževale prejšnje stanje. Tako so te države že leta 2009-2010 močno skrčile svoje obrambne proračune, še posebej v Srednji in Vzhodni Evropi (SIPRI database).

Zanimiv je podatek, da so celotni vojaški izdatki še vedno večji kot vsa leta od konca 2. svetovne vojne do leta 2010. Če vzamemo na znanje, da je takrat potekala največja oborožitvena tekma med dvema poloma, kjer so se ogromne vsote denarja na obeh straneh namenjale le za oboroževanje, je podatek, da v času svetovne gospodarske krize in relativnega miru med državami več denarja porabimo za vojsko, skoraj absurden.

Kot je razvidno v grafu 4.3, so se svetovni obrambni izdatki v letu 2013 zmanjšali za 1,9 % in so dosegli 1747 milijard \$. To je bilo že drugo zaporedno leto padanja svetovnih obrambnih izdatkov, padec pa je bil veliko večji, saj so se leta 2012 izdatki zmanjšali za le 0,4 %. V zadnjih letih se je ustalil vzorec spremembe obrambnih izdatkov, kjer ti padajo predvsem na Zahodu (Severna Amerika, Zahodna in Srednja Evropa ter Oceanija), v drugih regijah po svetu pa se izdatki celo povečujejo. Zanimivo je dejstvo, da se prav v vseh regijah zunaj Zahoda obrambni izdatki povečujejo (SIPRI 2013).

Graf 4.2: Spremembe obrambnih izdatkov po regijah v % za leto 2012/2013

Vir: SIPRI Fact Sheet. Trend in World military Expenditure, 2013 (2014, 3).

V letu 2013 se je seznam 15 največjih porabnic obrambnih izdatkov rahlo spremenil. Kanada je iz seznama odpadla, nadomestila pa jo je Turčija. Največja sprememba se je zgodila kar na vrhu lestvice, kjer je Savdska Arabija iz sedmega prišla na četrto mesto in prehitela Francijo. Savdska Arabija je povečala svoje izdatke za kar 14 %, vendar je zelo pomemben tudi odstotek BDP-ja, ki ga država namenja za obrambo. Brene Savdske Arabije za vojsko tako znaša kar 9,3 % BDP-ja, kar je daleč največ na lestvici 15 največjih porabnic in drugi največji odstotek na celotni lestvici (za Oman, ki nameni 11,3 % BDP). Z rastjo Savdske Arabije lahko vidimo upad VB, ki je izpadla iz lestvice prvih 5 porabnic na šesto mesto, kar se je zgodilo prvič po 2. svetovni vojni (SIPRI 2013).

Evropa

Podatki kažejo, da se je večina držav že izvila iz primeža krize. Še najdlje je ostala evropska kriza, ki je močno prizadela države EU. Malokdo je pričakoval, da bodo ZDA, zaradi katerih se je kriza sploh začela, iz nje izstopili tako hitro, medtem ko se je Evropa še vedno utapljala v dolgovi. Ameriški BDP se je v drugem četrtletju 2014 zvišal za 4,2 %, evropsko gospodarstvo pa okreva zelo počasi in šibko (Finančni trgi 2014). Tako lahko kmalu pričakujemo ponovno zviševanje obrambnih izdatkov v ZDA, ki je beležila upad obrambnih izdatkov le zadnji 2 leti. Kako se s tem spopadajo v evropskih državah, ki so nam najbližje?

Hrvaška je leta 2014 potrdila veliko povečanje rezervistov, saj so ugotovili, da poklicna vojska ni dovolj za zagotavljanje nacionalne varnosti. V nemirni soseščini Balkana se ne zanašajo le na pomoč NATA, ampak morajo biti sami sposobni odgovoriti na morebitne vojaške grožnje, ali kot pomoč v sodelovanju pri zaščiti in reševanju, sploh v luči nedavnih poplav. Povečanje rezervistov se bo zgodilo kljub temu da je Ministrstvo za obrambo v samo enem letu izgubilo 31 milijonov € sredstev in se je njihov obrambni proračun v zadnjih letih močno zmanjšal. Vojaški strokovnjaki sicer ne vedo, od kod bodo pridobili sredstva, vendar takšno odločitev podpirajo (H. 2014).

Avstrija je leta 2013 na referendumu zavrnila prestrukturiranje na poklicno vojsko, kar ohranja sedanji sistem obveznega 6-mesečnega služenja vojaškega roka. Avstrija ni članica zveze NATO in je ena izmed neuvrščenih držav. V času gospodarske krize je Avstrija močno zmanjšala svoj obrambni proračun, ki je danes 1,9 milijarde €, naslednje leto pa načrtujejo novo znižanje, ki bi prineslo le 0,6 % BDP za obrambo. Prav tako je slaba struktura obrambnih izdatkov, saj bodo letos le za plače osebja namenili 1,3 milijarde € (70 %). Številni

strokovnjaki že opozarjajo, da vojska s takim tempom ne bo mogla več dolgo delovati, kaj šele, da bi lahko obranila državo pred morebitno grožnjo, saj zmanjšujejo sredstva na vseh najpomembnejših segmentih obrambe: vzdrževanje, gorivo, modernizacija (Obramba 2014).

Italije, kot ene izmed velikih in močnih evropskih držav, kriza ni prizadela takoj. Njihov obrambni proračun je ostal skoraj enak od leta 2005 pa vse do leta 2012. Med temi leti so za obrambo konstantno namenili približno 0,9 % BDP. Prvi resen padec se zgodi leta 2012, ko obrambne izdatke zmanjšajo za 5,5 %. Bolj kot zmanjšanje pa je pomembna razporeditev teh izdatkov. Vlada Maria Montija je sprejela ukrep racionalizacije obrambnih izdatkov v želji po zmanjšanju stroškov, ki niso nujno potrebni za normalno delovanje vojske. Sprejeli so tudi veliko zmanjšanje pripadnikov vojske, saj bi v 10 letih zmanjšali 20.000 častnikov in podčastnikov ter dodatnih 13.000 civilistov, zaposlenih na ministrstvu za obrambo. Prvih 21.000 ljudi naj bi odpustili do leta 2017. Kljub velikemu zmanjšanju osebja to ne bo oslabilo vloge italijanske vojske v mednarodnih operacijah in obrambnih aktivnostih države, saj znotraj EU Italija po moči ostaja na tretjem mestu, za Francijo in Nemčijo (Marrone 2012).

4.3 Struktura obrambnih proračunov

Obrambni izdatki se delijo na tiste za:

- osebje (plače vojakov in civilnega osebja zaposlenega na ministrstvu za obrambo, dnevnice, prispevki in pokojnine za vojaško in civilno osebje),
- delovanje in vzdrževanje (redne naloge, bojne misije, usposabljanje enote, mednarodne operacije in misije, vzdrževanje opreme in orožja),
- nakupe in gradnjo (modernizacija, posodobitve, nakup opreme in orožja, investicije, infrastruktura domače vojske in NATO infrastruktura),
- raziskave in razvoj (iskanje novosti, razvoj orožja in raziskovanje).

Struktura obrambnih izdatkov se spreminja od države do države, vendar jo lahko v grobem razdelimo na obrambne izdatke, ki se delijo na tiste za osebje, delovanje in vzdrževanje, nakupe in gradnjo ter razvoj. Idealno razmerje med temi tremi, kot ga vidi mednarodna skupnost (predvsem NATO) je 50:30:20, vendar je to razmerje zelo težko doseči. Če pogledamo države po svetu, vidimo da je to razmerje porušeno, večina držav pa veliko večji odstotek namenja osebju oziroma plačam vojakov (Kopač 2013). Zanimivi so podatki NATO držav (za leto 2013), kjer za osebje nekateri namenijo čez 70 % (taki primeri so Belgija, Romunija, Hrvaška in Italija), nekateri pa za osebje dajo zelo malo (primer Estonije in VB, ki

namenita okoli 35 %). Prav tako se razlike pojavijo pri izdatkih za nakup opreme, kjer Francija, Grčija in Turčija namenijo vsaka po 30 %, Hrvaška in Belgija pa zgolj 7 % (SIPRI 2013).

5 FINANČNO STANJE NA OBRAMBNEM PODROČJU

V tem poglavju bom analiziral kakšen vpliv je imela gospodarska kriza na obrambno področje v Sloveniji. Z analizo nekaterih strateških dokumentov bom raziskal, kakšno bo stanje v Sloveniji v prihodnosti in tako poskušal odgovoriti na svoje raziskovalno vprašanje: Ali bo konec gospodarske krize prinesel ponovno zvišanje obrambnih izdatkov ali bodo ti ostali na trenutni nizki ravni?

Nacionalno varnostna politika Republike Slovenije je uravnotežena celota dejavnosti, programov in načrtov države za doseganje ciljev nacionalne varnosti. Sestavljajo jo zlasti zunanja politika, obrambna politika, politika zagotavljanja notranje varnosti, gospodarska politika, politika varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter politika varovanja in ohranjanja okolja in prostora, ob upoštevanju demografskih, socialno-zdravstvenih, znanstvenih, informativnih, tehnoloških in drugih vidikov (Strategija nacionalne varnosti RS).

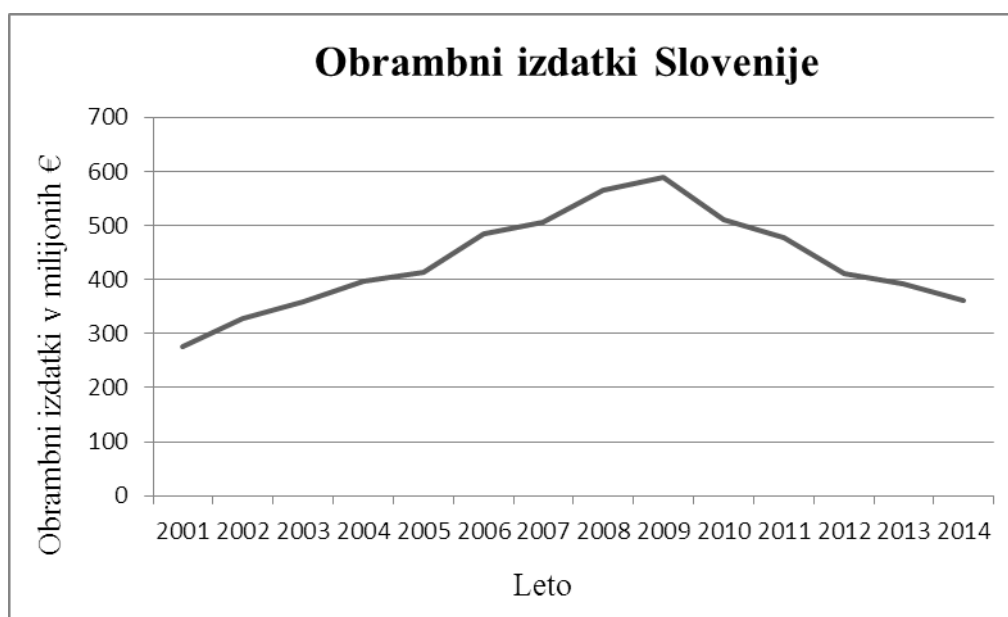
V Sloveniji obrambni proračun za leto 2014 znaša 362 milijona €, kar predstavlja 1,06 % BDP. Dejavniki, ki vplivajo na gibanje obrambnih izdatkov, pa so zelo različni. Zadnje čase je za gibanje glavna finančna in gospodarska kriza, ki se še posebej odraža v šibkejših gospodarstvih. Pomembna je tudi prerazporeditev sredstev, saj države vedno več denarja namenjajo socialnim zadevam, kot so zdravstvo, šolstvo in sociala, saj v mirnodobnem stanju ne vidijo potrebe po takšnem financiranju vojske.

V zadnjih letih se gibanje odraža tudi v odzivih na grožnje (predvsem terorizem) in sodelovanju v mednarodnih operacijah ter obljubi zvezi NATO, da se za obrambo nameni 2 % BDP. Slovenija tako mora zagotoviti ustrezne finančne vire, ki bodo omogočili pravočasno in nemoteno izvajanje nalog in doseganje ciljev z izpolnjevanjem obvez iz NATO pogodbe. Formule za delitev stroškov, ki določajo višino prispevka posamezne države, predstavljajo sposobnost plačila vsake države (Grizold 2005, 105). V Sloveniji se je v zadnjem času povečalo predvsem število notranjih konfliktov. Priča smo bili številnim protestom, ki so ponekod prerasli v nasilje, to pa je bila posledica predvsem notranjih političnih in ekonomskih

razmer. V primeru nacionalne varnosti ni bilo velikih sprememb, razen tistih, ki so posledica sodelovanja Slovenije v obrambnih zaveznih.

Gospodarska kriza in pozneje recesija je imela za posledico močan padec BDP-ja. Tako kot mnoge druge države, je bila Slovenija zaradi zmanjšanja BDP-ja primorana varčevati in izvesti velike reze predvsem v javnem sektorju ter se tako poskušati izviti iz primeža recesije. Sledilo je zmanjševanje sredstev na vseh resorjih, še posebej pa je bila na udaru obramba. Ministrstvu za obrambo (v nadaljevanju MORS), so od leta 2008 do 2013 zmanjšali sredstva za skoraj neverjetnih 50 %. Ob upoštevanju podatka, da so naloge pripadnikov ostale večinoma nespremenjene, je ob tako zmanjšanem proračunu zelo težko ohranjati takšno stanje in pripravljenost vojske kot pred znižanjem.

Graf 5.1: Obrambni izdatki Slovenije po letih v milijonih €.

Vir: Podatki iz SIPRI milexdata za Slovenijo.

Kot vidimo na grafu 5.1, so bili na začetku krize, leta 2008, obrambni izdatki Slovenije skoraj 600 milijonov €. Zaradi varčevanja so bila sredstva v naslednjih nekaj letih močno znižana. Leta 2010 so padla na 510 milijonov €, že leta 2011 na samo 470 milijonov €. Tako smo bili ena izmed držav Srednje in Vzhodne Evrope, ki so močno zmanjševale svoje obrambne izdatke. V našem primeru celo za 13-20 % na letni ravni. Padal je tudi odstotek BDP-ja namenjen za obrambo, ki je še leta 2008 znašal 1,45 %. Podatki za leto 2014 kažejo, da so obrambni izdatki Slovenije padli na 360 milijonov €, kar ob predpostavki, da ima SV skoraj

enake naloge kot leta 2008, ko je imela na voljo 600 milijonov € skoraj neverjetno. Da bo SV opravljala enake naloge, enako učinkovito s skoraj polovico manjšimi sredstvi, je težko pričakovati, saj se z zmanjševanjem spreminja struktura obrambnih izdatkov (SIPRI 2014).

Če pogledamo, kakšna je struktura obrambnih izdatkov v Sloveniji, za osebje porabimo 61,7 %, za opremo 18 %, za infrastrukturo pa 2,7 % (podatek za leto 2011). Podatki za leto 2013 kažejo na dvigovanje sredstev za plače in zmanjševanje ostalih. Pred svetovno gospodarsko krizo so se države trudile doseči NATO standarde z razmerjem 50:30:20. Danes je to razmerje v Sloveniji daleč od predvidenega. Če smo še leta 2008 za raziskave in razvoj namenili 7 % obrambnega proračuna, se je to zmanjšalo na skoraj zanemarljive številke. Za plače vojakov in pokojnine se namenja že skoraj 80 % obrambnega proračuna. Tako za nakupe in gradnjo infrastrukture ostane okoli 10 milijonov €, ostalo se porabi za redno delovanje in vzdrževanje opreme (SIPRI 2014).

Predsednik RS Borut Pahor je v intervjuju aprila 2014 povedal, da se je zaradi zmanjšanja finančnih sredstev leta 2013 zmanjšala tudi pripravljenost SV. Po ugotovitvah je ta dosegla najnižjo točko, pri kateri je še mogoče normalno delovanje. Intervju je bil opravljen po predstavljenem letnem poročilu o pripravljenosti SV s strani ministra za obrambo Romana Jakiča in načelnika Generalštaba SV Dobrana Božiča. SV je ne glede na zmanjševanje sposobna opraviti svoje ključne naloge, upoštevajoč mednarodne operacije in misije, na katerih sodelujejo slovenski vojaki. V zadnjih 6 letih je bila vojska deležna enega največjih zmanjševanj sredstev, saj so se v tem obdobju znižala za 45 %. *"To je privedlo do slabše usposobljenosti, do zastoja v modernizaciji, minimalnega vzdrževanja sredstev in zastarele opreme. Rezultat je manjša sposobnost za opravljanje nalog,"* je v intervjuju za RTV Slovenija dejal predsednik države Borut Pahor (Rtvslo 2014).

V intervjuju je načelnik Generalštaba Dobran Božič povedal: *"Z manj ne gre več, sploh pa ne bolje, saj smo verjetno blizu tiste meje, ko je naša varnost samo še v rokah zavezništva. Ta nam nudi varnost in zaradi Nata smo danes varni,"*. Kljub zmanjševanju, je SV še vedno dobra organizacija, saj je leta 2013 dosegla dobre rezultate in vse misije opravila brez ranjenih (Rtvslo 2014).

Minister za obrambo, ki opravlja tekoče posle, je v intervjuju dejal, da vse kaže, da je znižanje sredstev vplivalo na pripravljenosti SV v letu 2013 in da se to mora končati. *"Dosega se*

rdeča linija, pod katero bo težko iti zaradi zagotavljanja varnosti državljanek in državljanov". Močno so se zmanjšala sredstva za investicije, negativni trendi pa so tudi pri vzdrževanju opreme in pri strukturi kadra. Ohranja se usposobljenost SV za mednarodne operacije in misije ter za pomoč pri zaščiti in reševanju. Kljub finančnim omejitvam je SV ohranila svojo verodostojnost tako v mednarodnem okolju kot tudi pri državljanih (Rtvslo 2014).

V Bruslju se je junija 2014 zgodilo srečanje obrambnih ministrov NATA, kot priprava na vrh, ki bo septembra 2014 v Walesu. Tam naj bi države zaveznice podpisale zavezo glede rasti obrambnih izdatkov in zavezanosti držav, da bodo prispevale k zagotavljanju skupne varnosti ob učinkovitih zmogljivostih. Slovenski obrambni minister je tam pojasnil, da v Sloveniji tega trenutno ni mogoče storiti in je ob tem, da se celo razmišlja tudi o dodatnem zmanjševanju sredstev za vojsko, njegova naloga, da predvidena obrambna sredstva ohrani. Slovenski obrambni proračun se je v preteklih petih letih prepolovil na 362 milijonov evrov, kar predstavlja 1,06 % BDP-ja (Rtvslo 2014).

Minister Jakič pravi, da bo z gospodarsko rastjo in povečanjem BDP-ja treba razmišljati tudi o vlaganju v obrambni sistem, ki smo ga v zadnjih 6 letih neprestano krčili. Vlaganje v obrambo se mora povečevati, če hoče Slovenija izpolnjevati obljube, ki jih je dala ob vstopu v NATO. Glavna težava je struktura slovenskega obrambnega proračuna, saj gre v letu 2014 kar 80 % za plače, 18 % za redne administrativne stroške in le 2 % za investicije, medtem ko bi moralo biti razmerje po NATO standardih 50:30:20 (Rtvslo 2014).

5.1 Prihodnost financiranja obrambnega področja v Republiki Sloveniji

Obrambna strategija Republike Slovenije (december 2012)

V obrambni strategiji RS, sprejeti konec decembra 2012, je jasno zapisano tudi financiranje SV in obrambe za naslednja leta. Glede na to, da je bil dokument sprejet, ko je bila Slovenija že globoko v recesiji, je bilo pričakovati ukrepe zmanjševanja sredstev. Vendar po drugi strani strategija zagotavlja, da bodo finančna sredstva za učinkovito delovanje vojske ostala in se ne bodo zmanjšala pod raven tveganja, kjer bi začela slabeti pripravljenost obrambnih sil. »Republika Slovenija bo zagotavljala finančna sredstva za obrambo v višini, ki bo dolgoročno vzdržna in bo omogočala, da se z realnim planiranjem razvijejo ustrezne obrambne zmogljivosti države. Kljub omejenosti finančnih sredstev bo razvoj obrambnih zmogljivosti usmerjan tako, da se obrambna sposobnost države, zlasti z vidika pripravljenosti obrambnih zmogljivosti za izvedbo ključnih nalog, ne bo zmanjšala pod sprejemljivo raven tveganja.«

Prav tako strategija omenja boljšo strukturo obrambnih izdatkov, da bi dosegla NATO standarde. »Z vidika strukture obrambnih izdatkov si bomo dolgoročno prizadevali doseči ustrežnejše razmerje med deleži stroškov osebja, operativnih in investicijskih stroškov, pri čemer bodo upoštevani NATO standardi, ki predvidevajo strukturo 50:30:20.«

Zapisano je tudi, da lahko taki ukrepi veljajo zgolj kratkoročno, vendar na srednji oz. dolgi rok ne bodo zdržali. »S spremembami obsega, strukture in organiziranosti SV je mogoče le kratkoročno blažiti negativne vplive omejenih finančnih sredstev na zmanjšanje učinkovitosti ter povečanje tveganj za nacionalno varnost, že srednjeročno pa to ne bo več mogoče.«

Že v strategiji je zapisano, da razvoj SV v naslednjih letih ne bo mogoč, ampak se bodo trudili, da ne bo upadla vsaj njena sposobnost. »Z omejenimi viri razvoj SV ne bo mogoč, zato si bodo prizadevali za preprečevanje slabitve njene vojaške moči in operativne sposobnosti. Osredotočenost bo na ključnih nalogah SV in dogovorjenih nalogah v NATU.«

Močno zmanjšanje sredstev je pripeljalo do racionalizacije, prestrukturiranja SV in drugih ukrepov. »Slovenija bo zagotovila finančne vire, ki bodo omogočili uresničitev s srednjeročnim obrambnim programom načrtovanega razvoja in modernizacije obrambnih zmogljivosti države. Raven obrambnih izdatkov bo dolgoročno usmerjena v doseganje 2 % BDP-ja, s čimer si bomo prizadevali izpolnjevati obljube do zveze NATO.«

Zavezali smo se, da bomo popravili strukturo obrambnih izdatkov, saj smo leto pred sprejemom tega dokumenta za plače osebja namenili 70 % izdatkov. »Pri strukturi obrambnih izdatkov bo upoštevano vodilo, da je treba povečevati delež operativnih stroškov in stroškov investicij, tako da se bo v obrambnih izdatkih razmerje med deležem za osebje, operativne stroške in investicije dolgoročno razvijalo k razmerju, ki je po priporočilih NATA 50:30:20. S tem bo skladno z zahtevami omogočen razvoj SV in celotnega obrambnega sistema.«

Srednjeročni obrambni program Republike Slovenije (2013-2018)

Vlada je leta 2013 oblikovala predlog srednjeročnega obrambnega programa, ki zajema vse segmente razvoja obrambe od leta 2013 do 2018. V njem je tudi poglavje o obrambnih izdatkih in finančnih virih. Po NATO definiciji obrambni izdatki Slovenije vključujejo sredstva za financiranje obrambnega sistema (obrambno-upravnega dela MO in SV), sredstva za vojaške pokojnine, ki jih zagotavlja Zavod RS za pokojninsko in invalidsko zavarovanje,

ter sredstva Urada Vlade RS za varovanje tajnih podatkov. Obrambni izdatki ne vključujejo sredstev, namenjenih Upravi RS za zaščito in reševanje ter Inšpektoratu RS za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Obrambni program tako leta 2013 predvideva, da vsaj do leta 2015 ne bo prihajalo do rasti obrambnih izdatkov, kasneje pa se bo delež BDP-ja za obrambo letno povečal za samo 0,01 odstotne točke. »V obdobju do leta 2018 bodo finančni viri za obrambo zagotovljeni skladno z realnimi zmožnostmi, glede na projekcije rasti, bo nominalna rast obrambnih izdatkov zagotovljena po letu 2015. V projekciji obrambnih izdatkov za obravnavano srednjeročno obdobje se v prvih dveh letih ne predvideva povečanje deleža obrambnih izdatkov v BDP-ju, v naslednjih letih pa se ta delež vsako leto poveča za stotinko odstotne točke.«

V nadaljevanju obrambni program zagotavlja izboljšanje strukture obrambnih izdatkov, ki bi se bolj približal NATO standardu, s tem da bi zmanjšali odstotek, namenjen za osebje in povečali odstotek, namenjen za delovanje in razvoj. »Do leta 2018 se bo v strukturi načrtovanih obrambnih izdatkov zmanjšal delež izdatkov za osebje, za operativne stroške (delovanje in vzdrževanje) ter investicijske stroške (nabave in gradnje) pa se bo povečal. V obravnavanem srednjeročnem obdobju se bo izboljšalo razmerje med stroški osebja, rednimi stroški in stroški investicij z razmerja 79:17:4 v letu 2013 na razmerje 66:20:14 v letu 2018.«

Svetovna gospodarska kriza je močno prizadela tudi Slovenijo. Padec BDP-ja in kasnejša recesija sta v Sloveniji pustila hude posledice. Zaradi zmanjševanja sredstev je država varčevala na vseh področjih, še najbolj pa je bila prizadeta obramba, saj so se njena sredstva v zadnjih 6 letih zmanjšala za skoraj polovico. Obrambni izdatki za leto 2014 znašajo 362 milijonov €, kar je skoraj polovica manj kot pred krizo leta 2008, ko smo za obrambo namenili bližje 600 milijonov €. Resnost situacije pove tudi podatek, da danes za obrambo namenimo toliko, kot smo leta 2003, ko smo ukinili naborniški sistem popolnjenja vojske in smo bili ravno pred vključitvijo v zvezo NATO.

Ali je tako sploh smiselno sprejemati politične dokumente, ki se jih države zelo malo držijo? Slovenija v svoji obrambni strategiji, ki je temelj za obrambno delovanje, obljublja veliko sprememb in izboljšav, vendar jih ne upošteva. Dve leti po sprejetju strategije se je situacija na obrambnem področju še poslabšala, čeprav poslušamo o ekonomskem okrevanju države. Država se je zavezala k izpolnjevanju zavez, ki jih je dala zvezi NATO ob vstopu leta 2004,

vendar po dveh letih situacija ni izboljšana, vendar se je še poslabšala. Podatek, da bi za obrambo namenili bližje 2 % BDP, kot to želi NATO, se je še poslabšal. Iz 1,45 %, kolikor smo namenjali za obrambo pred sprejemom strategije, dve leti po njem namenjamo le še 1,06 %. Podobna je zgodba pri strukturi obrambnih izdatkov. Kljub zavedanju, da je struktura zelo slaba, se je ta v zadnjih letih le še poslabšala. Iz 70 % kolikor smo namenjali za plače tedaj, danes namenjamo že skoraj 80 %.

Srednjeročni obrambni program, sprejet malo kasneje, prikazuje bolj realno sliko, saj zvišanje obrambnih izdatkov napove šele za leto 2015. To se ujema z ekonomsko sliko Slovenije, kot jo opisuje Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (Umar), ki napoveduje ponovno rast BDP-ja šele leta 2015. Za leto 2014 je bil napovedan še 0,8 % padec BDP-ja, leta 2015 pa naj bi ponovno doživeli rast, ki naj bi bila po napovedih 0,4 %. Po več letih neprestanega zniževanja in padanja BDP-ja, je to spodbudna novica, da bi se trend gospodarskega padanja počasi ustavil. Za prihodnost obrambnega sistema v Sloveniji pa je zaskrbljujoč predvsem podatek v srednjeročnem obrambnem programu, ki za leto 2015 napoveduje zvišanje odstotka BDP-ja, namenjenega za obrambo za 0,01 odstotne točke. S takšnim tempom Slovenija ne bo dosegla stanja pred krizo v nekaj desetletjih, čeprav obrambni strokovnjaki izpostavljajo kritičnost razmer. SV težko zagotavlja učinkovitost, če se vanjo ne vlaga, ni razvoja in posodabljanja sistema.

Mnenje predsednika RS in načelnika Generalštaba SV o razmerah v vojski je zelo zaskrbljujoče, saj poudarjata, da bo zaradi zmanjševanja sredstev ogrožena varnost državljanov in državljanek. Vsi se zavedajo, kako slabo je trenutno stanje, ampak zgolj medlo opozarjajo nanj. Če sam minister za obrambo, ki je ključni človek na tem področju, govori o možnosti še dodatnega zmanjševanja sredstev, je stanje zelo hudo. Kljub zavedanju, da niti približno ne izpolnjujemo nekaterih zavez, ki smo jih dali zvezi NATO o strukturi obrambnega proračuna in odstotku BDP-ja, namenjenih za obrambo, je razmišljanje o dodatnem zmanjševanju kritično. Na prihajajočem vrhu NATA, ki se bo zgodil septembra v Walesu, naj bi države zavezništva podpisale zavezo glede rasti obrambnih izdatkov in zagotavljanju kolektivne varnosti, tudi z izboljšanjem strukture obrambnih izdatkov.

6 ZAKLJUČEK

Obramba predstavlja temelj za obstoj in preživetje vsake države. Sredstva, namenjena za obrambo, pa so odvisna od gospodarske moči vsake države. Bolj kot je država gospodarsko močna, več lahko nameni za obrambo. Z začetkom krize leta 2008 je svet doživel eno izmed najhujših finančnih obdobij zadnjih nekaj desetletij. Padec svetovnega BDP-ja je močno vplival na države in celotno družbo. Ljudje v kriznih časih, ko jim grozi pomanjkanje ali zgolj zmanjšanje prejšnjega stanja, razmišljajo drugače. Mnoge države so za to žrtvovale svoje obrambne proračune. V obdobju relativnega miru se je po mnenju mnogih bolje odreči vojski, da lahko s temi sredstvi pokrijemo druge resorje. Kaj to pomeni za obrambo države, ki bi morala ostati močna ravno v času kompleksnih kriz? Na začetek krize so se države odzvale zelo različno. Močne države niso hotele izgubiti svojega statusa, zato so velike napore vlagale v to, da ohranijo svoj vpliv. Tako lahko prva leta po začetku krize opazimo celo zviševanje obrambnih izdatkov na strani največjih držav. Prav tako so izdatke zviševale države Vzhoda, ki jih gospodarska kriza ni tako močno prizadela (Kitajska, Indija). Pravo nasprotje so doživele manjše in srednje države, ki so začele zmanjševati svoje obrambne izdatke že kmalu po nastopu krize. Da bi omilile posledice krize, so se nekatere države zatekle k skrajnim ukrepom, kjer so svoje obrambne proračune zmanjševale tudi za od 10 do 20 % na leto, nekatere tudi za več. Zaradi zmanjševanja obrambnega proračuna se je začela spreminjati struktura le-tega. Ob velikem zmanjšanju sredstev, vendar enakem številu pripadnikov vojske, začnejo zelo velike deleže izdatkov namenjati le še za plače vojakov. Struktura po NATO standardih bi morala biti 50:30:20, kjer je polovica namenjena za plače osebja, 30 % za delovanje in vzdrževanje, 20 % pa ostane za nakupe in raziskave. Takšne strukture ne dosega skoraj nobena države, saj večina stroškov pade na osebje (70 % – 80 %), tako lahko za vzdrževanje ostane zelo malo, za raziskave in razvoj pa skoraj nič.

Slovenija je ena izmed držav, ki jo je kriza močno prizadela. Spadamo v skupino majhnih držav, ki so začele zmanjševati svoje obrambne izdatke kmalu po nastopu krize. Ti padci pa so bili zelo hudi, saj so prva leta znašali tudi po 13,5 % na letni ravni. S skoraj 600 milijonov €, kolikor smo za obrambo namenili leta 2008, smo leta 2014 v šestih letih padli na 360 milijonov €. To je bil hud udarec za obrambni sektor, saj se je v kratkem obdobju moral odreči skoraj polovici svojih sredstev. Ob upoštevanju, da je večina nalog, ki jih opravlja SV, ostala nespremenjenih (redne naloge, mednarodne operacije in misije, članstvo v obrambnih zaveznih), je težko ohranjati enako pripravljenost vojakov. Kmalu po letu 2008 smo začeli

tudi s postopki racionalizacije porabe, hitro je sledilo tudi prestrukturiranje celotne SV. Pomembna je struktura obrambnega proračuna, ki ni bila idealna že pred letom 2008, v zadnjem obdobju pa se je le še poslabšala. Kar 80 % izdatkov se danes porabi le za plače osebja, 18 % za redne operativne stroške in zgolj 2 % za investicije. To je daleč od NATO standarda, ki smo se mu zavezali pred 10 leti. Prav tako se je zmanjšal odstotek BDP-ja, ki ga Slovenija nameni za obrambo. Iz 1,45 %, smo to znižali na 1,06 %, kar je skoraj polovico manj od zahtev NATA. Čeprav se vsi najpomembnejši na obrambnem področju (Vrhovni poveljnik oboroženih sil Borut Pahor, načelnik Generalštaba SV Dobran Božič in minister za obrambo Roman Jakič) zavedajo resnosti trenutne situacije, se ta ne izboljša.

6.1 Sklep in odgovor na raziskovalno vprašanje

V diplomskem delu sem preučeval učinke zadnje svetovne gospodarske krize, ki jih je ta imela na obrambne proračune držav. Z analizo zbranih podatkov iz baze SIPRI sem ugotovil, kako so se obrambni izdatki spremenili v zadnjih nekaj letih. Zanimal me je predvsem vpliv krize na obrambne izdatke, s čimer lahko odgovorim na svoje raziskovalno vprašanje: Kakšen vpliv je imela zadnja svetovna gospodarska kriza na obrambne proračune držav? Kakor sem ugotovil v diplomskem delu, je gospodarska kriza leta 2008 zadela večino držav. Za posledico je imela veliko zmanjšanje gospodarstva in kasnejšo recesijo. Kriza pa je različne države različno zadela. Najbolj so posledice utrpeli zahodne države, medtem ko so nekatere države na vzhodu beležile gospodarsko rast. Kriza je predvsem v ZDA in EU pustila hude posledice na gospodarstvu, kar se je pokazalo na obrambnem področju. Večje in močnejše države sprva niso zmanjševale svojih obrambnih izdatkov, tako da se povprečje svetovnih obrambnih izdatkov zmanjša prvič šele leta 2012 in še to za zanemarljivih 0,4 % ter nato leta 2013 za 1,9 %. Manjše države je kriza prizadela prej, saj zaradi šibkejšega gospodarstva niso mogle vzdrževati stanja pred krizo. V teh državah so se obrambni izdatki zmanjšali tudi do 20 % na letni ravni in so danes veliko nižji kot pred začetkom krize. Prav tako se je močno spremenila struktura obrambnih izdatkov, saj se veliko namenja le še plačam osebja, medtem ko za vzdrževanja in razisave ostane zelo malo sredstev. Kot odgovor na raziskovalno vprašanje lahko povem, da je kriza zmanjšala obrambne izdatke večine držav, za koliko oz. če sploh, pa je odvisno od države do države in od številnih drugih dejavnikov. Kot sem ugotovil, je ekonomski dejavnik eden najpomembnejših pri upoštevanju višine obrambnih izdatkov, saj grožnje nacionalni varnosti ostajajo podobne kot pred nekaj leti, zgolj zaradi zmanjševanja sredstev pa smo močno zmanjšali obrambni proračun.

V rezultatih analize sem opisal, da naj bi se po podatkih Umarja v letu 2015 zgodila ponovna rast gospodarstva in zvišanje BDP-ja za 0,4 %. Po več letih padanja bi tako lahko občutili majhno korekcijo navzgor, ki bi lahko pozitivno vplivala tudi na obrambni sektor. Tukaj lahko odgovorim na svoje raziskovalno vprašanje: Ali bo konec gospodarske krize prinesel ponovno zvišanje obrambnih izdatkov ali bodo ti ostali na trenutni nizki ravni? Na primeru Slovenije lahko skoraj zagotovo rečemo, da se bodo obrambni izdatki morali zvišati, da bo obrambni sektor v Sloveniji sploh lahko ponovno zaživel. V trenutnih razmerah SV ne bo mogla dolgoročno obstati, saj so za normalno operativno sposobnost vojske potrebne spremembe, sploh v strukturi obrambnih izdatkov. Veliko večji delež bomo morali nameniti za nakupe in investicije, sploh pa za razisakve in razvoj, ki je bil v zadnjih letih skoraj popolnoma ukinjen. V naslednjih letih bi ob rasti BDP-ja morali zviševati tudi obrambni proračun, da dosežemo obljube, ki smo jih dali zvezi NATO.

Tako lahko skoraj zagotovo trdim, da bo do zviševanja prišlo. Glavno vprašanje pa se potem pojavi, kakšno bo to zvišanje in kdaj oz. koliko časa bo trajalo, da dosežemo stanje pred krizo. Ob 0,4 % rasti gospodarstva naslednje leto še ne moremo pričakovati velike spremembe na obrambnem proračunu. Obrambni program načrtuje zvišanje obrambnega proračuna za le 0,01 odstotne točke v letu 2015 in manjše popravke v strukturi izdatkov do leta 2018. S takšnim tempom bomo potrebovali kar nekaj let, če ne celo desetletij, da bomo prišli na približno raven pred krizo. Upajmo, da se bo gospodarska rast v Sloveniji v naslednjih letih hitreje povečevala, saj lahko tako pričakujemo tudi več sredstev za obrambo. Kot pa sem opisal v teoriji, je ekonomski dejavnik zgolj eden izmed mnogih dejavnikov, ki vplivajo na višino obrambnih izdatkov. Tako obramba ni odvisna zgolj od ekonomske moči države, ampak tudi od številnih drugih dejavnikov, ki se lahko veliko hitreje spremenijo. Obramba mora ostati močna tudi v še tako hudih časih, ko mora opravljati enake naloge, enako učinkovito, s polovico manjšimi sredstvi. Tako na koncu ni pomemben le denar, ampak predvsem pripadnost vojakov svoji domovini.

7 LITERATURA

1. Bizjak, Miloš, Marjan Malešič in Marjan Svetličič. 1997. *Nacionalna varnost in ekonomija: analiza ekonomskih sankcij*. Ljubljana: FDV.
2. Britannica. 2009. *The Financial Crisis of 2008: Year In Review 2008*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1484264/The-Financial-Crisis-of-2008-Year-In-Review-2008/280410/The-Crisis-Unfolds> 2009 (7. avgust 2014).
3. Business Dictionary. 2014a. *Economic crisis*. Dostopno prek: <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-crisis.html> (5. avgust 2014).
4. --- 2014b. *Gross domestic product GDP*. Dostopno prek: <http://www.businessdictionary.com/definition/gross-domestic-product-GDP.html> (5. avgust 2014).
5. Central Intelligence Agency. 2014. *Country comparison: military expenditures*. The World Factbook. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-worldfactbook/rankorder/2034rank.html> (10. avgust 2014).
6. Damijan, Jože P. 2010. Izhod iz krize - pet preprostih in učinkovitih ukrepov. *Dnevnikov objektiv*, 27. februar. Dostopno prek: <http://www.razgledi.net/2010/02/27/izhod-iz-krize-%E2%80%93-pet-preprostih-in-ucinkovitih-ukrepov/> (20. avgust 2014).
7. Elliot, Larry. 2011. Global financial crisis: five key stages 2007-2011. *The Guardian*, 7. avgust. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/business/2011/aug/07/global-financial-crisis-key-stages> (19. avgust 2014).
8. Financial Times. 2014. *Definition of global financial crisis*. Dostopno prek: <http://lexicon.ft.com/Term?term=global-financial-crisis> (6. avgust 2014).

9. Grizold, Anton. 1987. Razmerje med vojaškimi izdatki in gospodarstvom. *Teorija in praksa* 24 (12): 1665 – 1674.
10. Grizold, Anton, Iztok Prezelj in Marjan Malešič ur. 2000. *International security mass media and public opinion*. Public opinion and the National security of Slovenia. Ljubljana: FDV.
11. --- 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenija*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
12. --- 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: FDV.
13. Hartley, Keith in Todd Sandler. 2011. *The Economics of Defence Spending*. New York.
14. Knific, A. 2014. *Avstrijska vojska ne bo mogla več braniti države*. Dostopno prek: <http://www.obramba.com/novice/avstrijska-vojska-ne-bo-mogla-vec-braniti-drzave/> (19. avgust 2014).
15. Kopač, Erik. 1999. *Vpliv obrambnih izdatkov na gospodarstvo*. Ljubljana: FDV.
16. --- 2004. Obrambni izdatki in gospodarski razvoj. *Slovenska vojska* 12(19). Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2004/sv04_19.pdf (18. avgust 2014).
17. --- 2007. Obrambni izdatki ZDA za leto 2008. *Slovenska vojska* 15(11). Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2007/sv07_11.pdf (17. avgust 2014).
18. Marrone, Alessandro. 2012. *Defence Spending in Europe in Light of the Economic Crisis*. Dostopno prek: <http://www.iai.it/pdf/DocIAI/iaiw1227.pdf> (17. avgust 2014).
19. NATO. 2010. *Različne možnosti zagotavljanja nacionalne varnosti*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/slovenija-nato/nacionalna-varnost/> (2. avgust 2014).

20. Perlo-Freeman, Sam in Carina Solmirano. 2014. *Trend in world military expenditure, 2013*. SIPRI Fact Sheet. Dostopno prek: http://books.sipri.org/product_info?c_product_id=476# (1. avgust 2014).
21. Prezelj, Iztok. 2002. Konceptualizacija nacionalnih varnostnih interesov. *Teorija in praksa* 39 (4): 621 – 637.
22. Rakovec, Urška. 2009. *Obrambni izdatki držav članic zveze Nato*. Ljubljana: FDV.
23. S. H. H. 2014. Hrvaška krepi vojsko. *Žurnal*, 22. julij. Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/hrvaska-krepi-vojsko-clanek-232916> (20. avgust 2014).
24. Sandler, Todd in Keith Hartley. 1995. *The Economics of Defense*. New York: Cambridge.
25. Shah, Anup. 2013. *World Military Spending*. Global Issues. Dostopno prek: <http://www.globalissues.org/article/75/world-military-spending> (8. avgust 2014).
26. SIPRI Military Expenditure Database. 2012. *Military Expenditure of Slovenia*. Dostopno prek: <http://milexdata.sipri.org/result.php4> (5. avgust 2014).
27. SIPRI. 2010. *SIPRI yearbook 2010 - Military expenditure*. Dostopno prek: http://www.sipri.org/media/media/pressreleases/pressreleasetranslations/storypackage_milex (1. avgust 2014).
28. --- 2012. *SIPRI yearbook 2012*. Armaments, Disarmament and International Security - Summary. Dostopno prek: <http://www.sipri.org/yearbook/2012/files/SIPRIYB12Summary.pdf> (10. avgust 2014).
29. --- 2013. *SIPRI yearbook 2013*. Armaments, Disarmament and International Security - Summary. Dostopno prek: <http://www.sipri.org/yearbook/2013/files/SIPRIYB13Summary.pdf> (10. avgust 2014).

30. --- 2014. *SIPRI Definition of military expenditure*. Dostopno prek: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database/definitions (2. avgust 2014).
31. Skube, Sašo. 2014. ZDA cveti, EU tone. *Finančni trgi*, 1. september Dostopno prek: <http://www.financnitrgi.com/zanimivo/zda-cveti-eu-tone> (20. avgust 2014).
32. Slovenska tiskovna agencija. 2013. *Umar poslabšal gospodarsko napoved za 2014, rast šele leta 2015*. Dostopno prek: <http://www.reporter.si/slovenija/umar-poslab%C5%A1al-gospodarsko-napoved-za-2014-rast-%C5%A1ele-leta-2015/19198> (16. avgust 2014).
33. --- 2014. *Jakič: Zaveznice moramo obrniti trend padanja obrambnih izdatkov*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=r&id=2017030> (13. avgust 2014).
34. Stalno predstavništvo Republike Slovenije pri zvezi NATO. 2013. *Obrambni ministri o Natu po letu 2014*. Dostopno prek: http://brussels.mission.si/index.php?id=1120&tx_ttnews%5Btt_news%5D=16577&tx_ttnews%5BbackPid%5D=12&cHash=e0787ea30ede15c09d2b3844584ed9a1 (12. avgust 2014).
35. Statistični urad Republike Slovenije. 2014. *Bruto domači proizvod (BDP)*. Dostopno prek: https://www.stat.si/vodic_oglej.asp?ID=146&PodrocjeID=3 (3. avgust 2014).
36. T. K. B. 2014. *Slovenska vojska čuti varčevanje: zastarela oprema, slabša usposobljenost*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/slovenska-vojska-cuti-varcevanje-zastarela-oprema-slabsa-usposobljenost/334056> (13. avgust 2014).
37. The Economist. 2013. *The origins of the financial crisis: Crash course*. Dostopno prek: <http://www.economist.com/news/schoolsbrief/21584534-effects-financial-crisis-are-still-being-felt-five-years-article> (8. avgust 2014).
38. The Rooftop Market. 2014. *How did the financial crisis start?* Dostopno prek: <http://www.rooftopmarket.com/how-did-the-financial-crisis-start.php> (17. avgust 2014).

39. The World Bank. 2014. *Military expenditure (% of GDP)*. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> (8. avgust 2014).
40. V., G. 2014. *Zaveze Natu silijo Slovenijo k razmisleku o vlaganjih v vojsko*. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/svet/zaveze-natu-silijo-slovenijo-k-razmisleku-o-vlaganjih-v-vojsko/338609> (12. avgust 2014).
41. Vlada Republike Slovenije. 2012. *Obrambna strategija Republike Slovenije*. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/javne_objave/2012/obr_strategija.pdf (5. avgust 2014).
42. --- 2013. *Predlog srednjeročnega obrambnega programa Republike Slovenije 2013-2018*. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/predpisi/obramba/SOPR2013_2018.pdf (6. avgust 2014).
43. What is economics. 2014. *What is an Economic Crisis?* Dostopno prek: <http://www.whatisecomomics.org/the-global-financial-crisis/what-is-an-economic-crisis> (6. avgust 2014).
44. Writer, Staff. 2014. *Going to war is never a decision to be taken lightly, especially when considering the overall cost of such ventures*. Defense Budget by Country. Dostopno prek: <http://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp> (4. avgust 2014).
45. Zorko, Uroš. 2004. *Obrambni izdatki Republike Slovenije v luči vključevanja v NATO*. Ljubljana: FDV.
46. Žabkar, Anton. 1994. Raziskovalno-razvojne usmeritve in stroški Nata po hladni vojni. *Teorija in praksa* 31 (5): 11 – 12.

PRILOGA

Višina obrambnih izdatkov, načrtovana v obdobju 2013–2018, v nominalnih zneskih in deležu BDP, je prikazana v spodnji tabeli.

Tabela I: Načrtovani obrambni izdatki po kategorijah v obdobju 2013 do 2018

Organizacija ali sile: MO SKUPAJ

Valuta: v EUR

Kodna številka	Kategorija (D)	2013 (1)	2014 (2)	2015 (3)	2016 (4)	2017 (5)	2018 (6)
1	OPERATIVNI STROSKI	390.772.731	390.440.866	394.722.735	398.391.099	404.618.362	408.554.143
1.1	Vojaško osebje	227.572.978	228.444.592	226.194.592	226.194.592	226.194.592	226.194.592
1.1.1	Plače in dodatki	182.448.517	182.620.131	181.020.131	181.020.131	181.020.131	181.020.131
1.1.2	Prispevki delodajalca v pokojninske sklade	36.124.461	36.124.461	34.624.461	34.624.461	34.624.461	34.624.461
1.1.3	Ostalo	10.000.000	10.700.000	10.550.000	10.550.000	10.550.000	10.550.000
1.2	Civilno osebje	33.020.595	33.016.305	31.868.768	30.807.027	29.809.770	28.872.530
1.2.1	Plače in dodatki	31.214.103	31.209.813	30.085.413	29.045.623	28.069.210	27.151.780
1.2.2	Prispevki delodajalca v pokojninske sklade	1.806.492	1.806.492	1.783.355	1.761.404	1.740.560	1.720.749
1.3	Pokojnine	66.567.549	66.567.549	66.567.549	66.567.549	66.567.549	66.567.549
1.3.1	Pokojnine vojaških upokojencev	66.567.549	66.567.549	66.567.549	66.567.549	66.567.549	66.567.549
1.3.2	Pokojnine civilnih upokojencev						
1.4	Operacije in vzdrževanje	63.611.610	62.412.421	70.091.825	74.821.930	82.046.452	86.919.473
1.4.1	Strelivo in minkoeksplozivna sredstva	300.000	308.000	5.202.000	2.122.418	5.412.161	2.208.162
1.4.2	Goriva in maziva	3.736.271	3.805.871	3.887.851	3.974.980	4.067.817	4.167.273
1.4.3	Rezervni deli za glavno opremo	19.340.921	19.039.427	19.096.582	19.831.787	20.284.201	20.777.348
1.4.4	Druge oprema in oskrba	4.669.698	5.225.998	7.899.551	9.084.562	15.440.509	18.998.785
1.4.5	Najemnine	1.510.837	1.519.837	1.731.181	1.791.655	1.881.884	2.006.379
1.4.6	Druge operacije in vzdrževanje	34.053.883	32.515.488	32.274.660	38.018.520	34.960.279	38.791.527
2	NABAVE IN GRADNJE	13.579.546	11.178.723	24.343.107	41.397.704	53.993.269	68.850.871
2.1	Glavna oprema	6.306.697	4.029.123	16.144.567	33.054.994	45.004.866	59.673.636
2.1.1	Raketni sistemi						
2.1.2	Rakete (konvencionalno orožje)						
2.1.4	Zrakoplovi	2.622.782		2.550.000			
2.1.5	Artilerija				6.242.400	8.489.864	12.989.198
2.1.6	Bojna vozila		50.000		5.202.000	9.338.630	18.130.739
2.1.7	Inženirska oprema			2.550.000	3.243.858	2.122.418	
2.1.8	Pehotno in ročno strelno orožje	276.800		2.244.000	1.508.580	5.306.040	12.447.970
2.1.9	Transportna vozila						
2.1.10	Ladje in pristaniška plovila						
2.1.11	Elektronska in komunikacijska oprema	3.407.135	3.979.123	8.800.567	16.858.158	19.748.115	16.105.742
2.2	Nacionalne vojaške gradnje	4.167.600	4.383.600	4.498.539	4.642.710	5.288.404	5.427.235
2.3	Natova skupna infrastruktura	3.105.249	2.766.000	3.700.000	3.700.000	3.700.000	3.750.000
2.3.1	Izdatki države gostiteljice	1.505.249	1.068.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000
2.3.2	Plačila drugim državam	1.600.000	1.700.000	1.700.000	1.700.000	1.700.000	1.750.000
2.3.3	Prijemki od drugih držav						
2.3.4	Zemljišča in priključki						
3	RAZVOJ IN RAZISKAVE	768.358	768.358	800.000	800.000	800.000	800.000
3.1	Razvoj in raziskave za glavno opremo	768.358	768.358	800.000	800.000	800.000	800.000
3.2	Druge						
4	DRUGI OBRAMBNI IZDATKI	7.686.294	11.052.287	10.046.968	7.924.006	8.301.177	8.107.794
5	SKUPNI OBRAMBNI IZDATKI	412.806.929	413.440.234	429.912.809	448.512.809	467.712.809	486.312.809
6	Statistična razlika						
7	IZRAVNANI OBRAMBNI IZDATKI (5+6)	412.806.929	413.440.234	429.912.809	448.512.809	467.712.809	486.312.809
	% BDP	1,16%	1,14%	1,15%	1,16%	1,17%	1,18%

Tabela 1: Projekcija obrambnih izdatkov v obdobju 2013–2018 (v evrih)

Vir: Srednjeročni obrambni program RS za leto 2013-2018 (2013, 45).